

www.eknihyzdarma.cz

František Palacký

Idea státu rakouského

Obsah:

Předmluva vydavatele

I.

Národ č. 96, 9. 4. 1865.

II.

Národ č. 99, 12. 4. 1865.

III.

Národ č. 103, 16. 4. 1865.

IV.

Národ č. 106, 20. 4. 1865.

V.

Národ č. 119, 26. 4. 1865.

VI.

Národ č. 119, 3. 5. 1865.

VII.

Národ č. 131, 15. 5. 1865.

VIII.

Národ č. 132, 16. 5. 1865.

Přílohy

A - Psaní dne 11. dubna 1848 do
Frankfurtu

(K rukoum presidenta Soirona pro
výbor 50 osob.)

B - O centralisaci a národní
rovnoprávnosti v Rakousku.

(Článek Národních Novin dne 21.
prosince 1849.)

Předmluva vydavatele

„Idea státu rakouského“ jest největší a nejdůležitější politický spis dějepisce a politika našeho národa, Fr. Palackého (1798 - 1876). Fr. Palacký vydal práci svoji na jaře 1865, ve chvílích, kdy kabinet Schmerlingův umíral, kdy německý centralismus nemohl udržeti se v celé říši a kdy hrozilo Rakousku zavedení dualismu. Třeba že však v době té „Idea státu rakouského“ byla vydána, přece jest to práce politicko-theoretická, ne politicky praktická, a autor její jeví se nám ne jako

politický praktik, nýbrž jako veliký
politický myslitel.

Základní myšlénka „Idei státu
rakouského“ byla vyslovena Fr.
Palackým dávno před r. 1865, hned r.
1848 a pak důkladněji r. 1849. Fr.
Palacký odkazem v „Idei“ na svůj
list z 11. dubna r. 1848 do Frankfurtu
n. M. a na svůj článek z prosince r.
1849 „O centralisaci a národní
rovnoprávnosti v Rakousku“,
kteréžto práce obě byly s jeho vůlí a
vědomím připojeny jako přílohy k
prvnímu samostatnému vydání „Idei
státu rakouského“, přímo naznačil,

kdy pronesl myšlenky v „Idei státu rakouského“ hlásané poprvé a sebral nám tím zároveň nejdůležitější materiál, z něhož lze poznati celý vývoj politické theorie Palackého, týkající se ideí státu rakouského.

O moderním úkolu Rakouska Fr. Palacký měl příležitost po prvé obšírněji rozepsati se ve svém dopisu z m. dubna r. 1848 do Frankfurtu n. M., kde r. 1848 výbor padesáti za presidentství Soirona radil se o přípravách k uskutečnění velikého díla: politicky sjednotiti celé Německo, všechny země německého

spolku, a dosáhnouti uskutečnění
ideálu toho přetvořením spolku
německých států v spolkový stát
německý. Palacký, který byl přizván
k působení na díle tomto, v listě
svém dne 11.

dubna odmítl účastniti se prací
shromáždění frankfurtského.

Vystihoval nebezpečnost, které
hrozila z Frankfurtu n. M.

národnostem v Rakousku a zvláště
národnosti české. Odepřel účastniti
se z důvodu, že pro spolupůsobení
poslanců koruny české na budování
velké říše německé není

historickoprávního základu,
poněvadž „spojení země české s říší
Německou pokládáno i považováno
býti musí, nikoli za svazek národu s
národem, ale za svazek panovníka s
panovníkem“; ale účast odmítl
důrazněji hlavně jako stoupenec
zásady přirozeného, rovného práva
všech rakouských národů, z obavy,
že by ve velké říši německé, při
jejímž vzniku by měla za své vzítí
suverenita Rakouska, národnostem
rakouským nemohly dány býti
záruky trvání a vývoje jejich
národnosti. Palacký z důvodů
liberálních prohlásil se tehdy proti

Rusku a pro program austroslavistický, a prohlásil se pro něj zvláště jako nacional vzhledem ke snahám frankfurtským.

V neporušení suverenity Rakouska viděl záruku trvání a vývoje české národnosti, on připouštěl jako uvědomělý a nacionalně cítící Čech, aby Rakousko a Německo stály ve věčném spolku „k obraně i ke vzdoře“ a případně, aby mezi nimi zavedena byla i celní jednota, ale nikdy nemohl v zájmu své národnosti spolupůsobiti, aby Rakousko bylo pojato do spolkového státu

německého, Frankfurtem
obmýšleného. V uvedeném právě
dopise z r. 1848 Fr. Palacký poprvé
obšírně projevils, stoje na myšlénce
přirozeného práva národů, svoji víru
v nutnost trvání Rakouska a prohlásil
za jeho novodobou ideu: úplnou
národnostní rovnoprávnost.

V článku „O centralisaci a národní
rovnoprávnosti v Rakousku“, který
Palacký dne 21. prosince r.

1849 dopsal a dva dny na to v
Havlíčkových Národních Novinách
na žádost Havlíčkovu otiskl, Palacký

valně doplnil myšlénku r. 1848 v listě do Frankfurtu pronesenou. Po zavedení oktrojované ústavy, v březnu r. 1849, kdy reakce vítězně postupovala v Rakousku, kdy centralisace v Uhrách pokračovala a kdy vláda rakouská chystala se dle slibu březnové oktrojírky oktrojovati centralistická zřízení zemská, vystoupil Palacký s návrhem na reformu centralistické a nadvládu němčiny v říši podržující oktrojírky ve smyslu svých federalistických zásad, které hájil v lednu r. 1849 v ústavním výboru říšského sněmu v Kroměříži proti jeho většině.

Palackého jako českého národního
bolelo, že oktrojírka jest „u vysoké
míře“ centralistickou a že je tudíž v
odporu s novodobou ideou státu
rakouského: národní rovnoprávností.
Palacký tehdy pokusil se konkrétně
ukázati, jak by se měla oktrojírka
změnit, aby nenadržovala ani
Němcům ani Maďarům. Řádal pro
národy více autonomie, nežli ji
poskytovala oktrojírka, a navrhoval v
březnové oktrojírce změnit míru
kompetence říšské a kompetence
zemské. Taxativně vymezil jako
záležitosti říšské: záležitosti dvorské,
zahraničné, vojenské, říšské finanční,

obchodní, říšské komunikační a dle možnosti stejné zásady právní; všechny ostatní záležitosti přiřkl do kompetence zemské čili „autonomii národův“.

Vedle říšských ministrů přál si míti i ministry zemské čili národní, jichž by bylo pro zemské skupiny: německou, československou, polskorusínskou, maďarskou, rumunskou, jihoslovenskou, italskou, utvořené ne na základě historickém, nýbrž dle příslušnosti ethnické. Každá taková skupina měla míti i své kasační soudy a zemské sněmy.

Zemský ministr by býval dle Palackého současně exponovaným ministrem říšským. Měl míti pro veškeru zemskou správu odborné rady ministeriální. Palacký také přijímal zřízení říšské rady, na niž pomýšlela oktrojírka, jenž pomýšlel na ni zreformovanou ve smyslu svých zásad. V tomto článku Palacký jasně vyslovil, že si představuje uskutečnění moderní idey Rakouska, provedení úplné národnostní rovnoprávnosti, zavedením federace na základě národnostním, zřízení to, kde byla by říšská jednota zachována a jednotlivým národnostem zaručen

svobodný autonomní vývoj.

Palackého „Idea státu rakouského“, sepsaná r. 1865, jest do jisté míry opakováním, ale i doplněním a době přizpůsobením Palackého myšlének, pronesených v dvou člancích, výše zmíněných. Jako r.

1848, tak i r. 1865 Palacký byl český nacional, obávající se zvláště před Němci o svoji národnost, byl jako r. 1848/9 tak i r. 1865 hlasatel zásad liberálních a měšťanských demokratických. Jeho vývody byly logicky přesné: Chtěl, jako r. 1848/9,

aby Rakousko mělo svoji ideu dobře moderní odpovídající, prohlásil za ideu takovou pro Rakousko, obývané různými národnostmi, opravdové uskutečnění národní rovnoprávnosti, stál na nutnosti existence národnostně spravedlivého státu rakouského v zájmu malých národností v Rakousku. Důsledně proto obrátil se proti centralismu, který udílel panství Němcům a za úkol Rakouska prohlašoval šíření moci a kultury německé na východ, a důsledně varoval před zavedením dualismu, který mu znamenal rozdělení se Němců s Maďary o

panství v Rakousku. Centralismus i dualismus nesnášely se Palackému se svobodou a právem národním. Jako r. 1848/9 tak i roku 1865 moderní ideou státu rakouského byl Palackému zvláštní rakouský federalismus. „Hlavní zásluha,“ pravil, „i známka federalismu jest ta, že jen on sám jediný mocen a způsoben jest uvéstí u nás v úplnou platnost zásadu rovného všem práva, kteráž jakož jest nejušlechtilejším ovocem osvěty novověké a křesťanské pospolu, tak i vítězně klesť sobě dráhu do budoucnosti u všech národův vzdělaného světa.“

Jako r. 1848/9 tak i r. 1865

Palacký za východisko svého programu pokládal přirozené právo národnosti, ale proti svým názorům z r. 1848/9 byl r. 1865 nucen vzhledem k skutečnosti nově vytvořené, vzhledem k diplomu říjnovému s jeho teorií historicko-politických individualit, kombinovat názor svůj právem historickým. Přiznával, že diplom říjnový ztížil provedení národní rovnoprávnosti, ale zase cenil, a to více nežli se skutečností se srovnávalo, federalistický smysl diplomu říjnového. Ale nepřiklonil

se na stanovisko historického práva úplně, nehoroval v „Idei státu rakouského“ pro restituci státního práva českého a také neuznával ani vzhledem k Uhrám zásadu kontinuity práva.

„Idea státu rakouského“ byla původně serie osmi článků, které vyšly v politickém denníku

„Národu“ dne 9., 12., 16., 20., 26. dubna a 3., 15., 16. května r. 1865. Hned po vydání článků těch

„k žádosti vyslovené se mnohých

strah“ byly stati ty sebrány v jeden celek a „přehlédnuté od samého spisovatele“ byly odevzdány ještě r. 1865 veřejnosti. Toto vydání obsahovalo ještě jako přísohy A) a B) psaní Palackého z 11. dubna r. 1848 parlamentu Frankfurtskému a článek Palackého „O centralisaci a národní rovnoprávnosti v Rakousku“. „Vidělo se opakovati je,“ tehdy zdůvodnil nové vydání příloh těch v předmluvě k „Idei státu rakouského“, datované „v Praze 18 máje 1865“, nejmenovaný vydavatel, „na tomto místě, aby věc důležitá, o

kteréž v nich se jedná, nabývala vždy
jasnějšího světla.“

Přítomné vydání pořízeno jest dle
prvního samostatného vydání „Idei
státu rakouského“. Malé číslice na
okrajích stránek tohoto vydání
označují stránkování původního,
samostatného vydání. *[v elektronické
verzi vynecháno - pozn. MK]*

„Idea státu rakouského“ vyšla r.
1866 německy pod názvem
„Oesterreichs Staatsidee“ v překladu
V. Kienbergra. Český text „Idei státu
rakouského“ Palacký později otiskl v

III. dílu Radhoště (str.

158-230) a prof. dr. B. Rieger ve
svém kritickém vydání Františka
Palackého „Spisů drobných“.

Díl I., str. 209-267.

Na Kr. Vinohradech 29. října 1906.

Dr. Zd. V. Tobolka.

I.

Národ č. 96, 9. 4. 1865.

Komu přemýšleti jest o dějinách i

osudech státu Rakouského, tomu
nebude lze na dlouho vyhnouti se
otázce: má-li stát ten svůj zvláštní
účel, své zvláštní určení a povolání,
ježto by jej činilo jednotou a celkem
a stanovilo také hned s předu a
povšechně jak obor tak i ústrojí jeho?
a tudíž je-li to nějaký organismus
živý, jenž potřebuje k živobytí
svému jisté míry hmoty a moci a
jejího uspořádání vnitřního? - aneb
je-li to pouhý konglomerat zemí a
národův beze vnitřního ladu a
skladu, jehož tvůrce byla náhoda,
zdar mečový aneb (dle známého
překadla) šťastné snoubcův

úmluvy, a ježž toliko meč drží
dohromady? Jinými slovy: je-li stát
Rakouský, jak v minulosti, tak i za
naší doby, nositelem a zástupcem
jisté idey, ježto ukládajíc mu zvláštní
povinnost, činí se spolu zárukou jeho
trvání, aneb visí-li toto také jen od
náhody, od štědrosti přírody při
nadání ducha jeho panovníkův a
vladařův, od měnivé přízně bohyně
Bellony a od nestálých choutek
národův domácích i zahraničných?

Na otázku takovou, pokud mně
vědomo, dávána posavad odpověď
jen více méně mystická, od jistého

rodu pochlebníkův, jimžto jak poloha země knížetství Rakouského, tak i krev dynastie Habsburské zdály se míti do sebe jakési zvláštnosti výtečné, zvoucí a oprávnující je ku panování nad světem. Nebudu se zaměstnávatí vyvracováním domnění takového; znaje se poměkud v dějinách zemí těchto, nepozoroval jsem nikdy, že by někdejší „deserta Bojorum“ byla sama v sobě jevila tajemnou jakousi moc přitahavou, aneb žeby slavný rod Habsburský byl měl již ku př.

ve XIV. století jakou čáku k tomu, co

mu přineslo teprv století XVI.
Ovšem že rod ten, jako i jiní, veden
byl prozřetelností božskou ku
panování nad zeměmi a národy
rozličnými; to však dalo se cestou
přirozenou, a nikoli působením
nějakým snad polouzázračným.

Jest to téměř obecná vada
vědoucnosti nynějšího pokolení, že
při uvažování politických útvarův
doby naší obrací zřetel svůj vždy jen
k západu a zapomíná příliš, jak
ohromné bylo někdy působení
východu v dějinách jak člověčenstva,
tak i Evropy zvláště. Vždyť veliké

převraty světové přišly nám všechny
od východu, z Asie, počna od
velikého stěhování se národův až do
usazení se vlády asiatské v zemích
Řeckých, v kolébce naší civilisace.
Pováží-li se, jak hrůzoplovná bývala
někdy pověstná onano „vagina
gentium“, o níž za našeho věku již
ani slechu není, musí se uznati, že
národové bydlící na východu
Europy, větším dílem Slované, měli
neméně velikou úlohu před sebou,
nežli Romani a Germani a že
provedli neméně důležitou missí
civilisační, přemohše v boji více než
tisíciletém konečně všechny ony,

osvětě křesťansko-evropejské od
jakživa odporné, ba nepřátelské
živly, a učinivše je navždy
neškodnými. Však o této věci šířiti
se nebylo by zde na místě; chtěl jsem
jen poukázati k tomu, že i útvar státu
Rakouského bral původ svůj, aspoň
prostředěčně, z velikého ruchu,
pocházevšího také z Asie, totiž z
násilného vtírání se národu a panství
Tureckého do Evropy.

Konečným pádem Konstantinopole r.
1453 nastala byla Europě nutnost,
postaviti proti Turecké povodni hráz
novou a pevnější, nežli se ukázala

býti říše Byzantinská, od dávna
mravně zpráchnivělá. Tot' byla první
a hlavní příčina ku povstání říše
Rakouské (kteráž ovšem tohoto
jmena ne hned užívala). Kdyby se
bylo podařilo bud'to Řekům
cařihradským, bud' mladému tehdáž
Dušanovu carství Srbskému, bud'
konečně Matiašově Korvinově říši
Uherské, vyhnati Turky z Europy
zase: jsemť jist, že by národové trojí
dynastie, uherské, české a rakouské,
bud'to byli nikdy dobrovolně
nespojili se, aneb aspoň že by
spojení jejich bylo trvání stoletého.

Vím, jak mnohé okolnosti a příhody, jak rozmanité chtíce stavily se na odpor utvoření a ustálení nové té říše: vím ale také, že za konečný zdar a vítězství děkovati bylo ne tak zásluhám jednotlivých osob (jichž já ovšem popírati nechci), jako raději tomu, co věk novější nazývati zvykl silou věcí (la force des choses), čili potřebě nutné. Však i kdo nepřáli domu Habsburskému, přičiňovali se často ku pomoci jeho, jakožto náčelníka v boji proti společnému nepříteli, hrozivšímu záhubou veškerému životu duchovním, u národův západních; a když v

kostelích křesťanských celé téměř
Evropy vznášely se prosby k bohu o
požehnání a zdar zbraní domu
Habsburského, bojovavších pod
znaméním svatého kříže proti
půlměsíci, nabyly tím jak dynastie
panující, tak i spolek zemí jí
poddaných, zasvěcení svého na
dlouhé věky.

Ochrana proti Turkům bylo tedy
první společné interesse i povolání,
ježto poutalo národy a panovníky
říše Rakouské na vzájem. K němu
měly popředně směřovati snahy
spolku státního, dle něho mělo co

nejvíce možné zřízeno býti ústrojí
jeho vnitřní; v něm zračila se, ať tak
dím, první idea vznikajícího státu
Rakouského. Za více než
dvoustoletého trvání jeho zapustilo
spojení pod jednou dynastií tak
hluboké kořeny do života národův
různorodých, že odolati mohlo
nehodám časovým, i když onano
idea počala tratiť moc a působení
své, an věk nový nové vždy přivodil
interessy a potřeby.

Mezi mocnostmi západní Europy
bývali papežové Římští vždy
nejvěrnějšími spojenci a pomocníky

domu Rakouského v boji proti hrozící od Turkův pohromě. Příčin a okolností vykládati netřeba, jsouť na snadě pro každého. Ale poměr tento, neméně nežli španielské vychování panovníkův Rakouských, dal k tomu podnět, že mocnáři obojí, císařové totiž i papežové, stáli věrně k sobě, i když nastalo roztržení církve křesťanské západní; ono pak nastalo, protože papežové zásadou autority javše se vyměřovali čáru, kam a pokud vědoucnost a vůle lidská kráčet by měla, usilovali udržeti, zastaviti a tak říkáje zamraziti je na tom stupni vývoje, kteréhož dosáhly

byly v XV. století; naproti čemuž valná křesťanstva část odhodlala se kráčetí návodem rozumu svobodně dále, třebaš ani nevědělo se, kam cesta dovede. Proto když následovaly pŭtky o náboženství, jimižto západní Europa v XVI. a XVII. století zmítána byla, panovníci rodu Habsburského stali se hlavními hájiteli zásad z Říma hlášaných.

Takto záhy počala se dvojiti úloha státu Rakouského: s jedné strany bylo mu hájiti křesťanstvo před návalem mahomedánství, s druhé zamezovati pokrok tak zvané

reformace církevní. Solidárnost
zásady autoritní v oboru jak
církevním, tak i státním, ba i
vědeckém, nesla to s sebou, že
Rakousko po celá století (vyjímaje
krátkou dobu Josefínskou)
uzamykalo a ohražovalo se proti
pokrokům ducha novověkého, jak v
církví a ve vládě civilní, tak i ve
vzdělanosti a osvětě vůbec; autoritou
vyměřovalo se národům, pokud a co
věřiti a jak každý smýšleti a chovati
se měli; censura i policie starala se o
to, aby rozum i vůle lidská nikde
nevyšinuly se z kolejí předepsaných.
Podstata i hlavní známka systému

takového byla pouhá negace: aby duch nezbujněl snad nebezpečně, držán jest ve všem přísně na uzdě; stromu vědoucnosti a působnosti lidské nedáno vyvíjeti se a růsti dle přírody, ale jako někdy v zahradách francouzských, jen pokud dovolovaly zahradníkovy provázky a kleště.

Takto nadlouho svírán jsa duch, musel konečně buďto zakrsati a hynouti, aneb mocí svou vnitřní protrhnouti vazby, vymaniti se a nastoupiti dráhu pokroku. Kterak převrat takový udál se v Rakousku

velikými bouřemi roku 1848, jest ještě u všech vrstevníkův našich v živé paměti. Od té doby přestala onano negace a reakce býti hlavním pravidlem i vodítkem vlády Rakouské, ačkoli za ministra Bacha zdálo se některý čas, jakoby tato chtěla vrátiti se k ní zase; neboť vedle zásady autority (kteréž ovšem v každé jakékoli společnosti lidské vždy a naprosto bývá potřebí), uvolněno bylo již zásadě rozumu a vůle lidské v té míře, a vliv i působení ducha novověké osvěty stalo se bylo tak mohutným, že návrat do minulosti nemohl býti nežli

zdánlivý a dočasný toliko.

Když tedy říše Rakouská přestala býti štítem ochranným jak proti Osmanstvu v sobě zakrsalému a jem nesvorností vlád křesťanských podnes v bytu zachovanému, tak i proti duchu a zásadám osvěty novoeuropejské, líčeným a zamítaným v listině na slovo vzaté doby nejnovější: přestalo-li také a ztratilo-li se i zvláštní jeho povolání, jeho idea i účel, ježto ve skutek uvesti a vyplniti nynější Rakousko má, i jen ono samojediné vyplniti může? či nastala již ta doba, kde

různorodí národové Rakouští,
nemající společného interesse ani
společného účele, mají a budou
starati se jen každý sám o sebe, a
zůstávati po spolu jen pokud křehkou
železa mocí pohromadě udržování
budou?

Odpovědi na otázku tuto za našeho
věku dávají se, ač ne vždy na hlas,
rozličné. Mnozí, přemnozí, zvláště
cizozemci, zapírají naprosto jakékoli
zvláštní povolání státu neboli říše
Rakouské co jednotného celku: a
poněvadž Rakousko po tak dlouhé
časy okázalo se býti jen štítem

reakce v Evropě, proho zdá se jim, žeby dobře bylo, kdyby celek ten rozpadl se zase v původní své částky.

Jiní přiznávají sice státu Rakouskému jisté zvláštní účely a povolání, ale různí se v ustanovování a pojmenování jejich: jednům má Rakousko býti mocí ochrannou katolicismu jak vůbec, tak zvláště na východu Evropy, kdežto jiní požadují od něho uznání rovnoprávnosti všech řádných náboženských konfessí; jedni dávají mu za úlohu, šířiti moc a kulturu německou na východ, jiní ukládají za

povinnost v nynější době, kteráž nenevhodně sluje dobou národností probuzených, uskutečniti v lůně svém zásadu rovnoprávnosti všech národův. Konečně jest i strana, nyní sice mlčící avšak neodříkající se, která považujíc vše, co teprv od roku 1848 se dalo, za nešťastné poblouzení, touží a očekává návratu do starých kolejí absolutismu zase, aby obnovily se blahé doby víry a poslušenství, kdežtoby dopřáno bylo tu hierarchii, tu vysoké aristokratii, tu vojenským náčelníkům, tu bureaukratii, provoditi vůli svou pod štítem a jmenem panovníkovým.

Rakousko mělo by státi se nějakým Eldoradem těchto tříd, ježto trpíce v jiných zemích čím dále tím větší ujmy, upírají k němu zraky své, co [ku] poslednímu útočišti.

Skoumejme nejprv, jaké vyhlídky do budoucnosti má strana posledně jmenovaná. Nelze zapírat, že jak nyní věci stojí, její tužby a naděje daly by se uskutečniti na čas; nebylo by k tomu tuším více potřebí, nežli pouhého kommanda shůry. Nicméně nevěřím, žeby našel se mezi státníky našeho věku, kdo by radil ku pokusu takovému. Nemyslím sice (nehledě

ani na svaté státoprávní závazky),
žeby radě takové ve Vídni
odpovědělo se tak, jako v Paříži
odpovědělo se radě Polignacově;
jsem přesvědčen, že ví se i ve Vídni
dobře, kterak ku provedení a udržení
toho skutku především potřebí bylo
by známého Montecuculského
nervus rerum gerendarum, který při
státním dluhu třímiliardovém, při
napnutých do výše již téměř
nesnesitelné daních a poplatcích, a
při ročním deficitu 50 až
100millionovém nesnadně dal by se
zjednati. Avšak i bez ohledu na
moudrost neb nemoudrost státnickou

dá se tvrditi, že starý onen patriarchální absolutismus, též jako feudalismus, již se přežili a stali se v Evropě novověké naprosto nemožnými, any usychají čím dále tím valněji všecky kořeny v životě národův, jimiž nabývali síly životní. Ve veřejném mínění veškerého vzdělaného světa stal se za naší doby pokrok nepopíratelný k lepšímu. Ačkoli důležitý a podstatný rozdíl mezi „svobodou“ a „panováním“ nezdá se ještě býti dosti na snadě mnohým nejen osobám, ale i celým národům, předce již umlkají co den více onino filosofové, kteříž učili, že

jako ponětí dne, světla i tepla jen za
protivou noci, tmy a chladu nabývají
významu a obsahu svého, tak že ani
svobody nemůže býti tam, kde není
poroby co protivy její, a že otroctví
jedněch jest i musí býti přirozeným
podkladem a podmínkou svobody
druhých. Ba chvála bohu!

důstojenství člověka nabylo za naší
doby již tak všeobecného uznání, že
již ku př. ve společnosti vzdělancův
nikdo netroufal by si tvrditi
opravdově in thesi, žeby člověk
jakýkoli rodil se co pouhá věc a co
majetek někoho jiného; ježto hordy
ony bělochův, kteréž zastávaly řeči

takové in praxi mečem v rukou,
dodělávají právě nyní v jižných
krajinách Amerického soustátí.
Pravda ta, že lidé všickni, bez rozdílu
plemen, vyznání a stavův, jsou
synové jednoho otce na nebesích,
jest jedna z nejušlechtilejších
známek a stránek nauky křesťanské;
i ačkoli ona přijmutím do lůna církve
národův zpupných, loupežných a
výbojných bez odřeknutí se chtíčův
pohanských, utrpěla zatemnění více
než tisícileté v myslech valné většiny
křesťanstva, předce nedala se nikdy
udusiti a umořiti cele, ale jako každé
símě živé nepřestávala domáhati se

zrůstu vždy mocnějšího, někdy i podporou všelikých sekt kacířských, až jí posléze filosofie francouzská XVIII. století nejplatněji dopomohla ku konečnému skutečnému vítězství. Všeobecné panování té pravdy, že v celém pokolení lidském není podstatného rozdílu jiného, nežli co do stupně vyvinutí duševních jeho sil, a že člověk nikde není aniž může býti pouhým nábytkem, dobyt看kem nebo majetkem jiného, ale že všude jest osobou, obdařenou od boha rozumem a vůlí a odpovědnou mravně za všecko své chtění a činění - panování této pravdy, pravím,

nabylo v posledních těchto létech důležité sankce také na východu Evropy, vymaněním a osvobozením ruských mužů, i uvedením jiných velikých reform ve smyslu novověké osvěty do říše carovy, takže předvídati jest bezpochyby, že než jedna generace, národ Ruský, posud téměř jen passivní, vystoupí co mocnost aktivní na dějiště světové, a to ve smyslu staroslovanské demokracie. Do podrobného této věci odůvodnění nemohu se zde pustiti, ano by mne vedlo příliš od cíle. Chtěl jsem jen dokázati, že těm, kdo ještě kochají se nadějí na návrat doby

starého absolutismu a feudalismu,
tratí pod nohama půda čím dále tím
valněji, a že formy tyto vládní stávají
se čím dále tím určitěji pouhým
anachronismem, nenalezajícím více
ni podpory ni života v duchu věku
našeho. Chtěl jsem dáti na
srazuměnou, že marná jest všeliká
naděje na *trvalý* opět prospěch
starého absolutismu, při zjevení a
zmáhání se ducha novověkého i
křesťanského pospolu; že
absolutismus onen jen tam dařiti se
může, kde panuje víra o
člověčenstvu věčně nedospělém na
rozumu a vůli a potřebujícím

poručníkův s hůry: že ale víra tato
hyne vůčihledě ve všech světa
končinách, a že pro víru zemřelou
mezi lidmi nebývá více z mrtvých
vstání. Proto však ještě nejistím,
žeby uvedení absolutismu jiného
spůsobu a ve formách posavad
nevídaných také již nemožným se
bylo stalo: ale další rozjímání této
věci bylo by zde nemístné a ještě bez
praktické potřeby. Jak nyní věci stojí,
jsemť aspoň přesvědčen, že nenajde
se ve Vídni státník tak „genialní“,
jenžto by se pokusil o vytrhnutí let
1848 až 1865 z života národův
rakouských a o přivstípení tohoto k

roku 1847 zase v bývalé jeho podstatě a formě.

Tím ale klesají spolu také vyhlídky neboli chance těch, kteří rádi by ukládali státu Rakouskému za úkol panování strany jedné nad druhými v ohledu církevním a národním, t. j. panství církve katolické a národnosti německé. Jakož není pána, kde není služebníka, tak i panování jednoho živlu církevního neb národního dalo by se uskutečniti jen násilným podrobením ve službu živlův ostatních. Jestliže ale násilné podrobování jednotlivých osob

fysických příčí se proti citu
spravedlivosti, ovládajícímu veřejné
mínění nového věku, muselo by
podobné nakládání s osobami
mravními, totižto spolky
náboženskými a národy celými,
urážeti tím více ducha humanity a
pravého křesťanství, a dalo by se
provesti jen tam a potud, kde a
pokud osoby ty vedly by život
duchavně tak otupělý, že by ani ku
povědomí přirozeného práva svého
vznést se neuměly. Jináče potřebí
bylo by k udržení prostředkův
násilných především opět onoho
nervus rerum gerendarum, o kterémž

víme, že se ho státu našemu více nežli čehokoli jiného nedostává.

Ale pomina zásady rovnoprávnosti církevní, kteréž i v jiných státech mimo Rakousko ve stejné míře se upotřebuje, i v Rakousku samém nevalný odpor se klade, obrátím se již k rovnoprávnosti národní, ježto dotýká se státu našeho u větší míře, než kteréhokoli jiného, a stává se také příčinou a předmětem sporův živějších a rozsáhlejších.

II.

Národ č. 99, 12. 4. 1865.

Zásada rovnoprávnosti národův jest rovně tak stará, jako nauka přirozeného práva vůbec; pramen obojího jest ono vrchoviště, z něhož plynou i mravnost i právo, přikázání totiž do srdce lidského hluboce vštípené: „čeho sobě nechceš, jinému nečiň“. Stáloť to arci zápasy kruté a mnohověké, nežli božská tato jiskra v duši člověka vzkřísila i roznítla se v té míře, že mohla postaviti se v rovnováhu a odolati přirozené také v lidstvu hovadnosti, t. j. egoismu surovému a všepožírajícímu. Proto

také stalo se, že právo soukromé, čili bych tak řekl, mezosobní, došlo dříve uznání a platnosti všeobecné, nežli právo mezinárodní, ano pouhé hmotné násilí rozhodovalo po věky a rozhoduje s většího dílu až podnes mezi národy. V pokroku civilisace utvořily se ovšem i v tom oboru zásady práva, ježto došly za našeho věku všeobecného uznání: ale dějinný ten skutek, že původně národ každý míval svou zvláštní vládu pro sebe a byl tudíž státním celkem zvláštním, měl to za následek, že právo mezistátní a mezinárodní považováno po celá století a

považuje se s většího dílu až podnes za identické, za jedno a totéž. Avšak pokroky centralisace i decentralisace světové způsobily to již dávno, že ponětí „stát“ a „národ“ přestaly býti jedno a totéž, přestaly dopadati jedno na druhé a krýti se na vzájem; neb nejedeu národ rozdělil se na více státův, a nejeden stát zahrnul do sebe více národův. Také feudální smysl slova „národ“, značivší někdy jen politicky oprávněné obyvatelstva třídy a vylučující z něho lid obecný (v Uhřích) a chlopy (v Polsku), stal se anachronismem od té doby, co v celé již tuším Evropě zrušen

stavovský schematismus a položen
mezi starobylosti.

Nejnověji pak počal slovům „národ“
a „národnost“ (nation et nationalité)
podkládati se smysl ještě jiný,
zvláště na západu Evropy, kdežto
„národem“ sluje onen živel ve státu,
který někdy, pokud panovali
Ludvíkové XIV. s heslem „l'état
c'est moi“, nazýván byl obyčejně jen
„věrnými poddanými“; „národností“
pak značí se snaha oněch poddaných,
nabyti a požívati práv politických.

Ve smyslu tomto berou se ona slova

také ve známých listinách nedávno
prošlých v Paříži a v Římě (8, pros.
1864). Netřeba však mnoho důkazů,
že to zmatek jest ve ponětích,
udržovaný ovšem na jistých místech
zoumysla, o němž ale přáti jest, aby
pominul aspoň v oboru vědeckém. U
nás užívá se pravěji slov těch ve
smyslu jejich genetickém a
původním, hlavně ohledem na
rozdíly jazykové.

®e cit, povědomí a platnost zásady
národnosti, ve smyslu dotčeném, za
našeho věku zmáhá se a roste ve
všech koncích a krajích vzdělaného

světa, to jest pravda, kteréž již nepopírají ani přátelé, ani nepřátelé. Pokroky v mechanice a chemii zjednávají duchu lidskému vždy většího vítězství a větší vlády nad přírodou. Zvláště parochody a telegrafy, přemáhající přirozené překážky prostory způsobem téměř zázračným, sbližují všechny národy, všechny vlády, všechny vynikající duchy celého vzdělaného světa k sobě vespolek, a usnadňují jejich mezi sebou obcování, téměř jakoby pospolu byli a pohromadě, takže vzdělanstvo veškerého oboru zemského stalo se již jako jedno

jediné publikum, a že city a myšlenky projevené na jednom konci světa prolítají co nevidět všecky rozličných krajin prostory, a nalezají okamžikem ohlas a soucit aneb odpor u všech národův i všech vrstev společenských. Jest to zjev oné veliké centralisace světové, o níž mně již často nahodilo se mluvit veřejně. Ale nestihly onen duch, jenž uložil světu zákony věčné, pojal mezi ně také zákon polarity, aby udržela se v něm rovnováha a směr jednostranný aby nevyvrátil ho z kolejí předepsaných. Proto čím více všecko sourodé se pojí, tím více

různorodé se odstrkuje; čím více národové dohromady se stýkají, tím více spatřují, pocítují a uznávají také přirozené rozdíly své, a čím valněji působí s jedné strany moc jednotící, tím rázněji budí se na druhé straně odpor proti ní.

Směle dá se říci, že uniforma všehomíra nebyla i nebude nikdy přikázáním božím. Protož i zásada národnosti má i přidrží úlohu svou v oekonomii světa na věky, a všechno lidské horlení i brojení proti ní bude vždy jen jako foukáním proti větru; může sfouknouti tu i tam drobty

nepatrné, ale proti spoustám větším
ukáže se vždy a všude býti
máломocným. Zásada ta jest ještě jen
v počátcích valného svého působení,
a konce jejího nelze předvídati oku
smrtelnému.

Neníť to planá otázka, zdali
národnost ve smyslu dotčeném
(pokud totiž rozdíl jest mezi národem
a státem), má do sebe skutečnou
realitu, aneb je-li pouhým toliko
pomyslem, jalovou abstrakcí? A
když, jakož doufám, nikdo zapíráti
nebude reality její, sluší ptáti se dále:
je-li každý národ, co do celku svého,

jakousi mravní a právní osobou, čili není? Za to mám, že aspoň mezi mysliteli nebude ani o tom odporu. Národové jako ku př. Čechové, Poláci, Madaři, Němci atd. jsou skutečné reality, jsou celkové zvláštní a živí, mající každý své povědomí, své chtění, své společné interessy, a tudíž i povinnosti a práva: jsou tedy skutečné osoby mravní a právní. A nikdo nebude zapíráti, že ku př.

Němci, žijící ve státech Rakouském, Pruském, Ruském i Francouzském, mají své společné interessy národní,

o nichž trvati mohou v úplném a přátelském souhlasu, třeba by vlády jejich, a tedy státní jmenování, hádali a sáпали se mezi sebou až do krveprolití.

®e pak nauka o právu mezinárodním ve smyslu tomto kmenovém ještě není vzdělána, připisovati sluší okolnosti té, že dosavadní vzdělavatelé její, Angličané, Francouzi, Holanďané, Italiani a Němci, živi byli v zemích, kde ponětí národu a státu splývala více méně v jedno, že v Rakousku duch iniciativy oboru naučném před r.

1848 nejevil se leda ve filologii slovanské a poněkud i v tak řečených sciences exactes, a konečně že zásada národnosti ve smyslu našem objevila se teprv za naší doby co živá mocnost, povzbuzena byvši poprvé valně v boji národův proti Napoleonovi I. a vystoupivši na dějiště světa silou převládající teprv r. 1848. Takét', pokud mně vědomo, sjezd Slovanský v Praze téhož roku byl první veřejný sbor vzdělavcův, který pojednával o ní, a zvláště o zásadě rovnoprávnosti všech národův ex professo, a uznal i vyznal spolu veřejně, že stát Rakouský za

naší doby má povolání, sloužiti jí za hlavní jeviště a za vzor.

Také již toho léta počalo se jednati o pravdě té v zemích Rakouských dosti hlučně, a ku př. ministr Bach byl mezi prvními, kteří na sněmu říšském ve Vídni krásná o té rovnoprávnosti pronášeli slova, ačkoli k vykonávání předpisův jejích jen na mále byl ochoten. Nicméně zásada ta dle smyslu a učení našeho přijata byla tehdáž do programu ministerského, z něhož pak vytratila se pomalu zároveň s jinými zásadami liberalními, když za potřebnou

pokládána zase vláda více méně absolutní.

V době tak řečené Bachovské zásada rovnoprávnosti národní nezapřena sice nikdy výslovně s hůry, ale zásada jiná, s ní neshodná, ba přímo jí odporná, nabývala jak v theorii tak i ve praxi vždy valnější platnosti: bylat' to zásada o šíření německé kultury na východ. Kdyby se jí rozumělo bylo upřímně, a kdyby hlasatelé nauky této podobali se byli apoštolům, přijavším ducha svatého s hůry, aby hlásali evangelium všem národům jazyky jejich přirozenými

(viz Skutky apoštolské v kap. 2),
nebylo by hrubě co namítati proti
počínání jejich, ba mohlo by tytýž i
se vděčností přijímáno býti: ale
zpozorovaly to hned i děti, že to byl
pouhý eufemismus, zakrývající
snahu, povýšiti národnost německou
na to místo, kdežto by nejen
panovala národnostem ostatním v
Rakousku, ale málo po málu i
podrývala je a připravila konečně o
život jejich. Mělat' zajisté veškera
kultura, t. j. veškero duchovní
vzdělání, a tudíž i veškeren národní
život, přivázán býti výhradně k
jazyku německému, po čemž

následovala by cestou přirozenou
dříve nebo pozděj i smrt národností
jiných. To mohlo nezdáti se křivdou
a bezprávím, pokud národové někteří
neměli do sebe vědomí a života
národního, pokud nepokládali
národní bytnost svou za něco milého
a žádoucího, pokud nemínili
zachovávat i bránit jí: ale za našeho
věku, kde procitují jeden po druhém
národové sebe zanedbanější a
ospalejší, jakmile kouzelný prut
novověké osvěty jich se dotýká,
trýznění a vražda národností stává se
hříchem neméně do nebe volajícím,
nežli trýznění a vražda kteréhokoli

rozumného útvaru božího.

Či snad národové nemají přirozeného práva k zachování sebe? Vždyť mají povinnost vzdělávati se, to jest křísiti a rozněcovati jiskru božskou v sobě; a od té povinnosti nikdo na světě nemá moci dispensovati jich.

Vzdělání mysli bez vzdělání řeči jest holý nesmysl, a ušlechtění jazyka jest podmínkou ušlechtilejšího života duchovního. I poněvadž povinnost bývá spolu matkou práva (viz Vattel, Droit des gens, Préliminaires, § 3), tedy my, majíce povinnost, vzdělávati jazyk svůj, kteréž

povinnosti nikdo nás zprostiti
nemůže, máme i právo, činiti tak, a
nikdo nemá protiviti se tomu, ani
klásti nám v tom překážky.

Zachování a vzdělávání národnosti
jest přikázání a zákon mravní,
kterémuž nemůže derogovati ni žádné
přikázání pozitivné.

Konflikt práva i povinnosti, který ve
právě soukromém čili meziosobním
a právě státním naskytuje se
skutečně, je-li možný také ve právě
mezinárodním? Osoba fysická ku př.
má povinnost i právo, šetřiti a
zachovati život svůj, a předce ukládá

se jí někdy zase povinnost, jít do boje a obětovati tam život svůj za vlast, za obecné dobré: může-li podobně žádati se, aby národ některý zapřel se sám a obětoval se za jiné národy? Ať rozhodnou otázku tu národové dle pravidla: „čeho sobě nechceš, jinému nečiň,“ odpověď jejich nebude pochybna. Však ještě nenašel se ten filosof, kterýž by byl tvrdil, že národ ten neb onen, z lásky neb z úcty k národu jinému, povinen byl oddati se na smrt.

Nyní položíme-li následující praemissy:

1. ve státu Rakouském panovati má právo a zákon (t. j. vůle veškerenstva státního), a nikoli hmotné násilí aneb libovůle jedněch nad druhými;

2. stát Rakouský skládá se z národův různorodých;

3. žádný národ nemá práva nad národem jiným, aniž má neb může užívati tohoto co prostředku k oučelům svým zvláštním:

tedy nevidím, kterak by z nich bez makavého paralogismu, vyvoditi se dalo co jiného, nežli zásada

rovnoprávnosti národův v Rakousku. Kdo staví se zásadě té na odpor a popírá ji i theoreticky (jakož činili Uhři r. 1848, dříve nežli, nedlouho před katastrofou u Világoše, přiznali se k ní v Segedině v červenci 1849), musí vyvrátiti především praemissy tyto buďto všechny, nebo kteroukoli z nich; aniž na tom záleží, ve kterém pořádku ony se kladou. Kdo ale uznává zásadu v theorii, a protiví se provedení jejímu ve praxi: jakým jmenem má nazýván býti mudřec takový?

Nesmíme bohužel tajiti se tím, že

odpor proti zásadě rovnoprávnosti ve praxi nepochází jediné od účastníků vlády říšské i zemské v Rakousku, ale že jeví se ještě krutěji v duchu a smýšlení některých národův proti druhým: setkáváme se s takovým dosti valně zvláště u Němcův a Maďarův, a poněkud také u Polákův a Italianův. Poněvadž působení dvou posledních v ohledu tom méně mocné jest a obmezené u Italianův na přímoří Adriatické, u Polákův na částku Haliče toliko, nebudu na tomto místě obírat se s nimi zvláště. Ke všem těmto národům dá se obrátiti zároveň

slavně známá průpověď: „Bláhoví? chcete svobodě, a nechcete právu a spravedlnosti!“

Nezapírám, že Uhři mají právo těšiti a chlubiti se téměř tisíciletým trváním ústavy zemí svých a zasazovati se o další její zachování, ač v okolnostech a formách časem poněkud změněných: ale ani neohlédaje se k otázce, byla-li ústava uherská hned od počátku původu maďarského nebo-li slovanského, přál bych aspoň, aby v Uhřích nezapomínalo se až příliš na dvě věci významu velmi důležitého: nejprv na

nesmírné oběti, přinášené ze zemí
koruny České po celá dvě století
(XVI. a XVII.) na obranu koruny
Uhenské, když koní chvosty
panovaly na hradě Budínském, -
tehdáž jeden ze sněmovníkův
českých ptal se, ovšem bláhově,
stálo-li celé to království Uherské za
tolik, co jen z Čech na zachování
jeho vynaloženo bylo; - a druhé, že
zásada rovnoprávnosti národní
nenacházela v nižadné zemi
dokonalejší platnosti a garantie, nežli
právě v Uhřích po všecka ta století,
pokud panovala v nich stará ústava i
pokud jazyk latinský byl jim

jazykem diplomatickým, úředním a školním; skutečné nebezpečí zastihlo ústavu tu teprv od té doby, co jí odjata základní tato její podpora. Věru málo kdo bude zapíráti, že by neblahé události v zemích koruny Uherské r.

1848 byly se předešly dekretem Segedínským, ode mne již dotčeným, kdyby on jen před oným rokem byl našel své netoliko prohlášení ale i skutečné provedení; neb vyšel teprv jakoby post festum a k tomu ještě tak říká in partibus infidelium, nemohl míti vlivu a působení žádného.

Takéť po vydání diplomu říjnového 1860, když vrácena Uhrům aspoň částka dávné jejich autonomie, nespomenuto si na neplatné ony dekrety, a zavedeno nejen do ouřadův a škol, ale i do veškerého ústrojí státního zase výhradné panování samospasitelné maďarčiny. Jaká od té doby nucení, jaké zpupnosti a křivdy se dějí ku př. Slovákům, netoliko v úřadech, ale i v životě společenském, zvláště od národních renegatův některých, nepotřebí zde r vykládati, ano jest dosti obecně známo. Zoumyslná i strojná tato maďarisace jest v těle

říše Rakouské vřed bolavý a velmi
povážlivý: nebude-li brzy uléčen,
uvede zdraví a život celého tělesa v
nebezpečí. Nejsm já i nebyl jsem
nikdy nepřítelem Maďarův; ztráviv
mnohá léta svého mládí v důvěrném
s nimi obcování, spříznil jsem se s
mnohými z nich a poznal i hlubší
příčiny, které co do národnosti k
touhám a snahám výstředním je pudí
a počínání jejich jestli ne
ospravedlniti, aspoň omluviti by
měly. Cítit' oni bolestně osamocenost
svou u prostřed národův
europejských; od té doby, co slavný
Herder předpovídal jim, že utonou

časem svým v moři národův těchto, a co císař Josef II. jal se aneb aspoň zdál se přispíšovati dobu tu, procitli jako k novému životu, a přirozenou svou energií jali se připravovati všelike prostředky ochranné proti takové pohromě; pobádaly je k tomu také poznámky a počty statistikův některých, tvrdících, že manželství maďarská od přírody méně plodná bývají, nežli ku př. slovenská i rumunská, i následkem toho že musí národu jejich vždy více ubývati, jiných pak přibývati. Tím vším vytvořily a rozšířily se mezi nimi, v poměru k národům jiným, obava

jakási a popud, jichž snad ani sami sobě dosti povědomi nejsou, ale kteréž nad jiné mocněji působí v citu a myslí jejich, a vyměřiti se dají forumlí (prosím za odpuštění slovu surovému, ale trefnému)

„nesežeru-li já tebe, sežereš ty mne.“ Proto krácejí odhodlaně a srdnatě (ač tytýž ne bez hryzení svědomí) na dráze nastoupené ku pomad'aření neboli „sežíraní“ jiných národností v zemi své. Vím, že umějí zastíratí počínání své také jinými potřebami státními a humanitními, ale vím také, že řečmi jejich žádný člověk

rozumný zaslepiti se nedá. Strach
bývá špatný rádce, a oni pro pojištění
své budoucnosti měli by bez meškání
nastoupiti na dráhu jinou. Neb dejme
tomu, že se jim podaří oklestiti neb
ohlodati tu i tam valný štěp
slovanský; ba dejme tomu (posito
sed non concessio), že pomad'aří
konečně všecky Slovany v zemi své:
pak budou i potom ještě slabší nežli
protivníci jejich, a tito, podrážděni
jsouce takovou dlouhověkou praxí
sežírání národností cizích,
pozdvihnou se opět proti nim
spojenými silami, a oni již nebudou
moci protestovati proti právu odvetu.

Kdo slabým se cítíš, nehledej
útočiště a spásy v násilí, ježto jest
meč na obě strany broušený, ale hled'
spojiti se s tím, co jest nejmocnějším
na světě, abys jím nabýval vždy nové
síly: jest to právo a spravedlivost,
kteréžto, ač násilím často a dlouho
dušené, po dočasném pádu zdvihají
se vždy v rostoucí síle, a majíce boha
samého ku pomoci, odolají konečně
všem branám pekelným! Takž i
Madaři jistě lépe pojistí budoucnost
svou, když s obvyklou svou energií
hájití se jistou zásadou „čeho sobě
nechceš, jinému nečiň“, nežli když
se pustí do „bellum omnium contra

omnes.“ Kterak zásada
rovnoprávnosti národní ve vlasti
jejich uskutečniti by se měla, to ač
jest úlohou nesnadnou, jim přcdce
nestane se nemožnou, jestliže jen
tolik upřímné dobré vůle k vyřízení
jejímu přinesou, kolik rozumu mají.

O chování se Němcův, zvláště
Rakouských, k zásadě
rovnoprávnosti národní nechci se zde
šířiti: musel bych vynášeti věci mně i
jim příliš nemilé, aniž by mně méně
příkro bylo mluvití je nežli jim
slyšeti; musel bych opakovati, co již
jiní přede mnou vylíčili živěji a

různěji, nežli by mně se podařilo.
Nehledě na nescíslné články v
novinách slovanských kteréhokoli
nářečí, ve kterýchž o smýšlení
Němcův ohledem na Slovany řeč
bývá, připomínám jen spis již r. 1849
v Berlíně pod titulem „Die deutschen
Hegemonen“ vyšlý a od Karla
Havlíčka v Národních Novinách
téhož roku česky vykládaný. Ačkoli
ne vše chválím, co tam známý
Polský spisovatel zvláště o
Rakousku vynesl, nelze předce
zapírat, že tisícileté sobecké snahy
Němcův, šířiti panování své nad
Slovany pod záclonou nejprv víry

křesťanské, potom nauk a civilisace vůbec, nedošly nikde jinde vylíčení živějšího a důkladnějšího.

III.

Národ č. 103, 16. 4. 1865.

Byloby tuším zbytečné, chtíti dokazovati, že, co do národnosti, složení čili sestavení říše Rakouské liší se podstatně ode všech jiných říší na světě. Ovšem že ku př. ohromné Rusko počítá v lůně svém ještě mnohem více národův, nežli Rakousko: ale hlavní v něm kmen,

ruskoslovanský, činí tam neméně nežli 84 procentův obyvatelstva veškerého. V jiných zemích, jako ve Francii, Anglicku, Prusku atd., jest poměr ten kmenu hlavnímu ještě tuším příznivější. V Rakousku naproti tomu počítá se Němcův jen asi 23, Maďarův asi 14, Italianův a Romanův dohromady asi 17, Slovanův asi 45 procentův; Slované pak, tvoříce relativní většinu, rozpadají se opět v několikero jak nářečím tak i historickou a literární tradicí rozdílných větví, že sotva za jeden národ považovati se mohou.

Veliké stěhování se národův, počavší před patnácti stoletími, dobouřilo na půdě nynějšího státu Rakouského, vtrhnutím Maďarův do nynějších Uher před neplným tisíciletím; vtrhnutí to stalo se pro Slovany hlavní překážkou, ustrojiti se v běhu věkův, za příkladem německých svých sousedův, v jeden organický státní a národní celek.

①e utvořením říše Rakouské před více než třemi stoletími, a sice cestou dobrovolných umluv, národové tak různorodí spojili se v jeden celek státní, to já považuji za nemalé

dobrodiní od prozřetelnosti božské
pro ně pro všechny. Dejme tomu, že
by se tak bylo nestalo a že by každý
ten národ podržel byl pro sebe plné
právo suverenity: v kolikerych a jak
krvavých pŭtkách byli by od té doby
octli se mezi sebou! snad i nejeden
byl by v nich již dokonce zahynul.
Ovšem že spojení takové
neposkytovalo dosti zvŭle pro
ctižádost a panovačnost neboli
panstvíchtivost jednotlivcův mezi
nimi: ale ubylo-li proto příležitosti ke
ctnému působení občanskému?
Vždyť lichá čest ze provozování
násilí jakéhokoli neliší se podstatně

ode cti nebo-li raději hanby
loupežnické, leda velikostí své míry.
Řekne-li pak kdo, že ono (spojení)
nevydařilo se vždy ku prospěchu a
blahu jednotlivých částek celku,
nebudu zapírat, že stalo se dosti
mnoho, co státi se nemělo, a že
všelicos mohlo i mělo vedeno býti
lépe: ale spravedlivý soud o
minulosti náleží již pánu bohu a
historii, úvahy pak politické mají
sice z minulosti bráti poučení, ale
zřetel svůj mají obracet jen k
nynějšímu a k budoucnosti, aby aspoň
odstraněno bylo z ústrojí státního, co
v minulosti ukázalo se býti

závadným a škodným.

Uznáváje pravdy tyto již citem více
méuě jasným, když dne 11. dubna
1848 psal jsem známé své osvědčení
sboru Frankfurtskému, pronesl sem
byl poprvé slova: „kdyby státu
Rakouského nebylo, musili bychom
v prospěch Europy, ba humanity
samé přičiniti se co nejdříve, aby se
utvořil.“

Výpověď tuto učinil takořka
světoznámou světly bán Jelačič,
napsav ji na prapory, kterými hájiti
jal se, v době nejpovážlivější,

jednoty a samostatnosti říše
Rakouské; (mámť o tom svědectví z
úst jeho tehdejšího sekretáře). Nerad
se chlubím, ale mohu říci v pravdě,
že jsem tehdáž přispěl k zachování
celistvosti říše; proto tuším byl jsem
r. 1848 i dvakrát (8. máje a 2. září)
volán do ministerstva, do něhož
nevstoupil jsem pokaždé jen pro
ušetření vlády samé, abych jí osobou
a jmenem svým nepřimnožil nesnází,
kterýchž jí mimo to bylo zakoušeti
hojně od Němcův i od Maďarův. Ale
když minuli dnové nebezpečí a lidé
tiskli se k veslu zase, kterýmž vše
zdá se býti nešlechetným, co jest

nešlechtického a Slovanského, upadl
jsem i já v klatbu obecnou, a našli se
ve Vídni brzy spisovatelé, ježto
znajíce tuším mé smýšlení lépe, nežli
já sám, a neviděvše ve mně než
prostého revolucionáře, psali o mně,
že div prý nepukám žlučí sám nad
sebou, že se mi kdy událo pronesti
slova onano. Já pak ubezpečiti mohu,
že jakživ ani na okamžení nezapřel
sem pravdy těch slov, a tudíž jako
vždy, tak i dnes ještě k nim se hlásím
a hlásiti budu bohdá do svého
skonání. A poněvadž stal jsem se za
ně odpovědným světu i potomstvu,
cítím povinnost svou a mám tudíž i

právo, dáti širší výklad o tom, kterak
ona míněna byla od počátku až
podnes. Výklad ten právě jest
předmětem i obsahem těchto mých
článkův, předešlých i následujících;
osvědčují se, kterak od jakživa jsem
si přál a přeji až podnes, aby
Rakousko spořádáno bylo ve
vnitřním svém ústrojí.

Netřeba mi bohdá odvolávati se na
spisy, které v událostech r. 1848
mnou složené vyšly na světlo
jmenem všelikých korporací; samo
bedlivější čtení mého psaní
Frankfurtského může a mělo by

přesvědčiti každého, že již v něm
leží dosti patrně, ať tak dím, zárodek
všech oněch zásad politických, které
určitěji a podrobněji hlášány a hájeny
byly ode mne v létech pozdějších.
Pravda-li jest, že politická moudrost
záleží v tom, aby člověk dle změn
okolností měnil pokaždé také zásady
a přesvědčení své, tedy vyznám se,
že chvály takové nikterakž
nezasluhuji. Já ve věcech méně
podstatných neb důležitých
podrobuji se často zdání cizímu, jakž
toho požaduje i potřeba žádaucí
svornosti, i pravidlo konstituční
majority: ale co se dotýče základních

pravd a zásad, od jejichžto provedení visí, dle přesvědčení mého, nynější i budoucí blaho mého národu, jsem a budu vždy stálým a neoblomným, pokudkoli požívati budu rozumu. Následkem toho nemohu ani vyhnouti se, abych i v řečech svých neopakoval se často; základní zajisté a bohem dané čili přirozené poměry státu našeho nemění se vždy s poměry faktickými, kteréž uvozuje do něho vůle lidská.

Aby ale smysl slov nahoře dotčených, kterak jsem jim už r. 1848 rozuměl, vystoupil na jevo s

ouplnou zřejmostí, budiž mi
dovoleno připomenouti historické
faktum posud tuším neznámé, ač
není bez důležitosti. Netřeba mi líčiti
všech neshod a potržek panovavších
v měsíci září anoho léta mezi vládou
a národy, zejména pak mezi Maďary
a Němci s jedné, a Slovany vůbec i
Chorvaty zvláště s druhé strany.
Ministerium tehdejší přiznávalo se k
zásadám hlásaným od Slovanův (své
tehdaž ne-li jediné, alespoň hlavní
podpory ve sněmu), a zejména k
zásadě rovnoprávnosti národův, čili
což bylo totéž, k emancipaci
Slovanův a Rumunův z pod

Maďarův a Němcův: ale skutky
hledělo vyhověti stranám oběma, i
podporovalo podtají obou. Poslalot'
hraběte Lamberka do Uher co
komandujícího; kterýž aby dokázal,
v jakém duchu hodlal jednati, dal
císařskému vojsku stříleti do těch
samých dobrovolníkův slovenských,
kteří málo před tím opatření byli
zbraní od samého ministra hraběte
Latoura. Když pak i bán Jelačič měl
s vojskem svým podnikati rozkazy
Lamberkovy, jako dříve rozkazy
Bathianyiho, a jeho agent ve Vídni,
baron Kulmer, potomní ministr, vedl
na „perfidii“ takovou stížnost u mne

i u sněmovních přátel mých: já
uradiv se s těmito a vzav s sebou pp.
Riegra i Trojana za svědky, šel jsem
oznámit ministru Bachovi a skrze
něho celé vládě úmysl náš asi v tato
slova: „že jsme my Slované, ačkoli
počtem nejhojnější, nežádali nikdy
pro sebe panování v Rakousku, aniž
ho ještě žádáme, ale také dřevním
postavením národnosti své ve státu,
ano bylo služebné a takořka
bezprávné, že spokojiti se nemůžeme
a nechceme; že co do práva
národnosti žádali jsme a žádáme
vždy státi úplně na rovni s jinými
národy, nic méně a nic více; v

instrukci však a v moci hraběti
Lamberkovi dané i v jiných skutcích
(jichž tuto nepřipomínám) že
poznáváme úmysl vlády a
ministerstva, přes všechny jejich
krásné sliby, udržeti nás i dále ve
stavu národního helotismu;
rovnoprávnost naše národní že jest
spravedlivostí před bohem i před
lidmi; nemůže-li aneb nechce-li
Rakousko nám jí dopřáti a pojistiti,
pak že nám na zachování jeho nic
nezáleží, neb nespravedlnosti že se
nám dostane i kromě Rakouska dosti,
a to gratis. Protož naše
mnohonásobné shovívání a zapírání

sebe, pro ušetření vlády a ministerstva, že došlo svého konce; my že umínili jsme kráčet napotom svou cestou bez ohledu na ně, staň se pak co staň.“ Slibové zase opakování nedocházeli již víry: ale takorčka v zápětí za námi přišlá nezadálá i ohromující novina o zavraždění hraběte Lamberka na mostě Pešťanském sklonila přece vládu, že ustanovila napotom Jelačiče bána za kommandujícího v Uhřích. Contrecoup toho, revoluce Vídeňská 6. října i jiné následky, jsou všeobecně známy.

Uvedl jsem příběh ten jen na důkaz (snad i zbytečný, jelikož rozumí se tuším samo sebou), že přál-li jsem sobě od jakživa existenci státu Rakouského, míval jsem vždy na mysli Rakousko všem svým národům spravedlivé, a vládu, kteráž by jim všem stejně dokazovala se býti matkou a nikterému z nich macechou. Slovy jinými vysloven tentýž požadavek již nesčíslněkrát, že vláda Rakouská nemá býti ani německou, ani maďarskou, ani slovanskou, ani romanskou, ale rakouskou ve smyslu vyšším a povšechném, t. j. všem svým

domácím stejně spravedlivou.

Jest ovšem ve společenských poměrech lidských jistý způsob spravedlivosti, kteréhož my sobě nikoli nepřejeme, anobrž proti němu právě vší svou mocí rozhodně protestujeme. Když pán domácí povolá své dítky, přátely a hosty k tabuli, a káže čeledi obsluhovati je a spokojiti se třebas jen drobty a odpadky s tabule své, nedopouští se jistě nižádné nespravedlivosti, protože poměr takový zakládá se na služební smlouvě. Požadovati ale nápodobně, aby výhodami, které k

vyvinutí ducha národního poskytuje stát veliký, žičil se vždy jen ten neb onen vyvolený národ, ostatní pak, třebas i přispívali více ku prospěchu a moci celku, aby spokojili se tím, co kdy uráčí se udělit jim jen z milosti a snad i s doložením, že více nepotřebují, aneb že se to pro ně ani nehodí, - požadování takové, pravím, jest nejen zjevné rušení zákonův práva i spravedlnosti, ale rovnajíc se výpovědi

„my jsme páni a vy sluhové“, stává se i urážkou pro ty, kterým křivdu činiti se neostýchá.

A neméně urážlivé jest sofisma jiného druhu, kteréž i nám Čechům jako jiným Slovanům a Rumunům vůbec, často jest slýchat: „vy jste národ ještě málo vzdělaný a vyššího vzdělání nelze vám dojíti, nežli skrze nás Němce neb Maďary; vy pro svůj vlastní prospěch učíte se a musíte se učití jazykům našim, vědouce, že bez jejich známosti ani úředními písaři ani kaprály státi se nemůžete; vaši jazykové nevybroušení a chudí ani nehodí se do kruhův vyšší vzdělanosti: nač tedy množiti sobě práci a náklady, a obírat se šlechtěním řeči, bez kteréž dobře

můžete obejít se?“ Jest to zvláštní
ilustrace ku přísloví německému, že
kdo utrpěl škodu, neujde ani
posměchu. Krásný to syllogismus,
nejprv odepřít někomu zákonnou
možnost, aby došel v duchu
národním osvěty vyšší a pak vytýkati
mu, že jí nedošel! Aspoň ti, kdo tak
mluvívají, varujte se vychloubati se
ještě vyšší osvětou a
svobodomyslností; nedostojít' ani
sprostému židovskému pořekadlu
„leben und leben lassen.“ Ba konejte,
páni, jen spravedlivost; a nedáte-li
hned každému, čeho snad ani nežádá
neb nepotřebuje, neodpírejte aspoň

těm, kdo žádají a potřebují, a počtem obětí, jež přinášejí k obecnému dobrému, dávno toho zasloužili. Pak nebudiž vám péče o to, co kdo činiti má dále, aby došel žádoucího prospěchu v ouřadech, ve vojště neb v obchodu: buda cestou přirozenou dostatečně vzdělán, dovtípí se toho každý pro sebe sám.

Plýtvati frasemi modního liberalismu, chvastati se vyšší osvětou a konstitučním smýšlením, mluvit krásně o spravedlivosti a humanitě, a při tom držeti se zuby nehty všech nadpráví a výhod

materialních, nabytých někdy jen právem libovůle a násilí, i vypínati se hrdou myslí nad těmi, kterým posud křivda se děje: věru takové politické farisejství jest jeden z nejneutěšenějších jevův nynějšího života rakouského, k jehožto spravedlivému vyličení potřebí bylo by péra mnohem bystřejšího i obratnějšího, nežli mně propůjčeno s hůry.

IV.

Národ č. 106, 20. 4. 1865.

Nelze zapíratí že veliká rozdílność národův Rakouských co do původu, jazyka, historické tradice, vyznání a vzdělání, mravův a obyčejův, přirozených náklonností a zaměstnání, hodí se sice výborně pro pověstnou, maximu „divide et impera“, ale vládě upřímně konstituční naskytuje mnohé i těžké závady a nesnáze. Největší mezi nimi jest snad i beze snadu rozličnosť řečí, tak že otázka jazyková pro Rakousko, mimo všecky jiné státy na světě, stává se vážnějším a důležitějším momentem politickým. I absolutní panovníci a despotové

sami, představše již od drahně století vládnouti pouze mečem a palicí, domáhali a domáhají se poslušenství u poddaných svých také působením na rozum a vůli jejich, což nejinak díti se může, nežli poučováním a užíváním řečí jim srozumitelných: tím pak více požadují toho pokročilá novrověká osvěta i zásada konstituční svobody. Podstata konstitučního zřízení záleží v tom, že zákonové v něm ukládají se ne vůli panovníkovou toliko, ale vůli veškerenstva státního, t. j. vůli panovníkův i národův pospolu. Národové vyslovují svou vůli skrze

zřízené své poslance do shromáždění
sněmovních; sněmové tedy,
pronášející netoliko touhy, přání a
zdání, ale vůli národův skutečnou a
platnou, jsou podstatným základním
požadavkem i spolu známkou
konstitučního zřízení. Aby z porad a
jednání jejich, přes všecka sobě
odporná mnění a chtění stran
všelikých, vyšla na jevo vůle národu
celého, aneb aspoň rozhodné jeho
většiny, vždy pravá i nepodstrčená, o
to starati se jest zvláštním volebním
a jednacím řádům sněmovním. O
těch já zde prozatím pomlčím, obrátě
pozor svůj předně k jazykové při

sněmích otázce.

Aby poslancové všech národův Rakouských, scházejíce se dohromady, užívali v poradách a jednáních každý přirozeného jazyka svého, a protož aby ve sněmovně rakouské ozývali se jazykové německý, český, polský, rusinský, maďarský, rumunský, jihoslovanský, slovinský a italsanský pospolu, jest jakož každý člověk uzná, hotovou a holou nemožností; byl by to pravý nějaký Babel, vedoucí ne ke srozumění a sjednocení, ale k různění a rozptýlení. Netřeba

dokazovati, že ne každý třebas sebe
vzdělanější člověk může státi se
nějakým Mithridatem anzb
Mezzofantim, aby v devíti neb více
jazycích smlouvati se mohl. Bez
veliké nesnáze dá se ovšem
sněmovati ve dvou, někdy a někde
také ve třech jazycích, ale nikoli
více. Proto-li ale mělo by zavesti se
pravidlo z libovůle, a dáti se
jednomu z těch jazykův privilegium,
nebo třebas dvěma nebo třem, aby v
nich jediných vyřizovaly se všechny
potřeby veřejné i soukromé národův
ostatních, a tito aby tudíž zkracováni
byli ve právu národnosti své?

Na rozhodnutí a odbytí otázky a úlohy této nad míru těžké i vážné podávají se návrhy všeliké.

Nejprostší a nejsumárnější byl by ovšem ten, kterémuž nejraději by chtěla strana ode mne již na počátku naznačená, ježto „nyní sice mlčí ale neodříká se“: totiž aby raději nebylo sněmův ani konstituce vůbec, a potřeby rozličných národův všechny aby opatřovány byly patriarchálními nařízeními s hůry. Poněvadž ale tužby a plány této strany, ač daly by se uskutečniti na chvíli, neměly by dlouhého trvání a uvedly by stát ve

zmatek ještě horší a snad i
nenapravitelný, nebudu s návrhem
takovým na tomto místě obírat se
podrobněji. Pomina také jiných
nenemožných návrhův více,
přistoupím již k uvažování těch,
které činily a činí se ve skutečnosti, a
kterýchž rozdíly i chance rozjímají a
debattují se ústy i péry všech těch,
kdo zabývají se opravdově ústavní
otázkou Rakouskou.

A však i tu musím předeslati ještě
některé poznámky obsahu
povšechného. Konstituční zřízení
nevzrostlo a nevyvinulo se v

Rakousku tak jako v Anglicku na půdě historické, pochodem znenáhlym a přirozeným, aniž jako ve Francii dobyto bylo a ustrojeno mnoholetými zápasy celé intelligence národní, ale zasazeno jest tu co hotový štěp cizí najednou a vštípeno na sazenice domácí rozmanité. Naskytuje se tu přirozeně otázka, hodí-li se ono také do sadu našeho, do poměrův našich, v té cíle způsobě, jak se uspůsobilo za hranicemi? Uniforma oblíbená u státův jednorodých bude-li také slušeti státnímu tělesu skládajícímu se z různorodých částek? Rozvážlivý

člověk sezná každý, že to aspoň věc
jest na pomyšlenou. Nicméně
pozorujeme na všaký den, kterak
političtí mudrci v Rakousku, nejvíce
pak němečtí a Vídeňští, rozumují o
vnitřních poměrech a potřebách
našich, jakobychom živi byli ve
Francii aneb v Němcích, jakoby
jazykové otázky pro nás ani nebylo;
ba četli jsme celou knihu důmyslně
psanou o přirozených podmínkách
parlamentarismu v Anglii a u nás,
kdežto téměř ani slovem nezavadilo
se o různost národností rakouských.
Za to mám, že někteří tak činí ze
skutečné pouhé nevědomosti a

nedojípky, jelikož buďto necestovali
naprosto nikdy po rozličných
končinách Rakouska, aneb aspoň ne
s povědomím a citem, že kdokoli
žijeme u vnitř hranic státu, jsme
všickni „svoji“, a nespomínají na
větu: „Austriacus sum, Austriaci
nihil a me alienum puto“; takž
neznajíce ze života než jednu
národnost v Rakousku, nestarají se a
nepřemýšlejí o jiných. Jsou však, a to
většinou, i takoví. kteří zoumysla
spatřují jen jednu neb druhou
národnost a zapírají všecky ostatní.
Spůsobu toho byl ku př. pan Košut
Lajoš, jeden z nejzuřivějších

odpadlíkův rodu slovanského, jenž prohlásil, jak známo, veřejně, že v Uhřích neznal a neuznával než jediný národ (nemzet, t. Maďary), ostatní všichni že jsou prý jen pouhá plemena (fajta či fajzat?), a pohřichu košutuje tím způsobem až podnes mnoho tisíc lidí. Také mimo Uhry najde se na tisíce Němcův, kteří nápodobným způsobem smýšlejí o národu svém naproti národům jiným, ačkoli tytéž ostýchají se, vysloviti to stejnou hrubostí. S jiné strany nachází se množství politických mudrcův, u nichžto svobodomyslnost a konstituční zásady neplynou ze

srdce a z citu, ale jen z hlavy a rozumu jejich, pokud totiž naučili se jim od cizozemcův, nejvíce Francouzův a Němcův; oni neschopni jsou pojmouti myslí a představití sobě konstituční organismus státní v jiné způsobě, nežli dle šablony předbřeznavé francouzské a belgické, i dle oplesku jejího jež postavili jim před oči páni Rotteck a Welker; cokoli těmto nepodobá se na vlas, není dle zdání jejich konstitučním ani svobodomyšlným; nepřestanou naříkati a křičeti na zpátečnictví, pokudkoli v liberalním katechismu

jejich jen jaký puntík nad i scházeti bude. A poněvadž v oblíbené oné šabloně otázka jazyková nemá nijakého místa, nechtějí ani v Rakouské konstituci o ní slyšeti; genirujet' jich, nevědí, co s ní si počíti; protož ji, pokud nejvíce možná, ignorují aneb naprosto zapírají, a mudrujíce výtečně ve smyslu Rotteko-Welkerovském, ani se nedovtipují, že moudrost jejich nemá u nás často ani půdy, ve které by se ujmouti, kvésti a ovoce přinášeti mohla. Všickni ti, kteří nesnázem jazykovým vyhnouti se chtějí pouhým zamlčením a

nedbáním jich, upomínají velice na známou chytrost pštrosovou, a na donnnívá se, že nijaké nehody není obávati se, když jen oči před ní se zavrou.

Druhou úvahu vymáhá otázka následující: když nelze naprosto, aby národové Rakouští všickni scházejíce se dohromady mluvivali k sobě každý jazykem svým přirozeným, nedalo-li by nehodě té vyhověti se způsobem jiným, nežli urážlivým privilegováním jedněch naproti druhým? potřebí-li, aby oni na generálních svých sněmích

brávali na přetřes všechny rozmanité
potřeby života veřejného i
soukromého, a mluvívají tu, jak se
říká, de omni re scibili et quibusdam
aliis? nebylo-li by záhodno, aby
činily se rozdíly ve předmětech
rokování jejich a odmísily se
záležitosti společné, bez kterýchž
jednota státu nemožná jest, a kteréž
tedy nutně jen společnou vůlí
rozhodovati se musejí, od těch, které
jednotného a společného vyřízení
nepotřebují, ba snad ani nesnesou?
Pro záležitosti ony, ovšem důležité
ale počtem nehojné, dal by se tuším
najíti způsob vyřizování méně

příkorný citům jednotlivců, když by viděli, že právo jejich přirozené uznává se za platné a má všude průchod, kdekoli to možné jest. Samy potřeby národův bývají, dle rozdílného stupně jejich vzdělání, historické tradice, mravův a zaměstnání, ba i polohy a podnebí tak rozdílné, že jednotvárné o nich rozhodování bylo by až i nevhodné a škodné. Jsouť také národové vždy konservativnější, nežli se býti zdají, a nechtějí náhlému přestrojování života svého dle theorie. Tedy ať sněmovníci a zákonodárci hojných národův Rakouských scházejí se a

rokují rozdílně ve skupeních čili
gruppách více méně stejnorodých, i
ať sněmují spolu třebas ve třech
jazycích, ku př.

v zemích Sedmihratlských
maďarsky, německy a rumunsky, v
Jihoslovanských slovansky, německy
a italsky, v Českoslovanských česky,
a německy, v Haliči polsky a
rusinsky atd. Tak vyhoví sami
rozmanitým potřebám svým mnohem
lépe, nežli kdyby tyto v jednom
všeobecném shromáždění vždy jako
na jedno brdo tkány byly.

Otvíráť se tu ovšem pole nových kontroversí: jaková i která mají býti skupení ona in concreto? co má jim sloužiti za základ, jazyk-li či historie, zeměpisná poloha i sousedství, či shoda potřeb duchovních i materialních? a jsou-li historicko-politické individuality, jako ku př. Slezsko, Bukovina, Salcbursko atd. dostatečny, aby tvořily taková skupení samy pro sebe?

Já když ku prosbě neb. Karla Havlíčka na konci roku 1849 podal jsem do Národních Novin článek svůj „O centralisaci a rovnoprávnosti

národní v Rakousích“, kterýž
spůsobil někdy dosti hluku, odvážil
jsem se staviti ona skupení na
základě čistě ethnografickém. Jak
tehdaž věci stály, zdál se mi působ
ten poměrně s menšími nesnázemi
spojen býti a také příměji vésti k
upokojení realných potřeb národních,
nežli kterýkoli jiný. Však jsme od té
doby dostatečně zkusili a zakoušíme
i podnes, kterak ku př. na nynějším
sněmu českém každý návrh váží se
především dle prospěchu, jež přináší
aneb slibuje té neb oné národnosti, a
dle toho nejvíce buďto přijímá neb
zavrhuje se; nebylo-li by žádoucí,

aby tato překážka obecného blaha i pokroku odstraněna byla? Nebyla-li by to veliká i pro celek státní výhoda, kdyby národové, nemajíce takových závad v lůně svém a nejsouce haceni jeden druhým, snažili se jako o závod všemi silami svými každý o zvelebení své sám v sobě? Urážít' to arcí, jak se praví, historický cit národův, když by ku př. Čechy neb Uhry přestaly sněmovati co království České neb Uherské: a však my, aspoň v Čechách, u německých spoluobčanův svých bohužel jen na mále pozorujeme onen historický cit pro království

České, a neníť vůbec tajno, že
nejeden z našich sousedův
nerozmýšlel by se ani na okamžení
prodati Prahu za Vídeň nebo za
Frankfurt. Uhři pak upadají ne bez
příčiny v podezření, že hlavně proto
hájí historicko-politické individuality
své, aby neutrpělo ujmy panování
živlu maďarského. Návrh můj právě
byl důkazem, že my Slované
nebažíme po panství nad jinými
národy, ani po utiskování jich.

O mně jakožto historiku mnozí lidé
ani dovtípití se neuměli, kterak já
mohl v takové míře zapřítí historické

zásady, a přimlouvati se za stroj
patrně revoluční, jakový bylo
roztržení říše Rakouské dle
národností. Ovšem že návrh můj
souvisel s revolucí a stal se možným
jen předešlými ohromnými bouřemi,
které byly otráslly a rozryly všecky
základy monarchie Rakouské až do
dna; já skutku toho nespůsobil, ale
hleděl jen užiti jeho a obrátiti ku
prospěchu obecnému. Revolučních,
aneb aspoň historické právo
vyvracujících poměrův a návrhův,
naskytlo i udrželo se od té doby
mnohem více, proti kterým mnozí
ani sebe konservativnější páni

nereptají, ku př. podřízení sněmu Českého pod říšskou radu, ježto Čechy, co svět, světem stojí, požívaly s králem svým, co do zákonodárství, vždy úplné samostatnosti, o kterou nepřipravil jich ani Ferdinand II. Však já uznávám, že od té doby, co konsolidovaly se opět geograficko-historické základy říše naší, a co theorie barona Eötvöse o historicko-politických individualitách došla oblíbení jak u vlády tak i u většiny národův, návrh ode mne činěný stal se již netoliko nevhodným, ale i nemožným; nejsemť při vší své

doktrinárnosti nikoli tak urputným ideologem, abych politický plán sebe spasitelnější provést hleděl proti tak říká 98 procentům veřejného mínění. Ale zásada rovnoprávnosti národní potká se proto v praktickém provedení svém s nesnázemi ještě mnohem většími, nežli prvé: a předce na provedení jejím visí, ať tak dím, bytí a nebytí Rakouska, co jednotné a mohutné říše.

Mámet' tedy nyní trojí politickou soustavu, o které v Rakousích spory se vedou: *centralistickou*, *dualistickou* a *federalistickou*; první

propůjčuje hegemonii jedinému
národu Německému, druhá poděluje
o ni Němce a Maďary, třetí bere za
heslo rovné právo všech národův.
Přistupujíc konečně k rozjímání a
uvažování jejich podrobnému,
kochám se nadějí, že nepotkám se s
podobnými překážkami, jako na
konci r. 1849. Na Hradčanech našich
aspoň nepanuje a nehrozí mi více
soud vojenský.

V.

Národ č. 119, 26. 4. 1865.

Jakkoli hojně staly se proměny ve veřejném a státním životě Rakouska od r. 1848, z nichžto každá zdála se ve své době rozhodnou býti pro věky budoucí: nelze přece neuznati, že vyhlášení diplomu dne 20. října 1860 důležitostí svou převýšilo je všecky vysoko daleko, a že vnitřní svou váhou rovná se známé pragmatické sankci z roku 1723-24. Veliký a pravý jeho význam leží ale více v obsahu jeho, čili v duchu a v zásadách jež prohlašuje, nežli ve formě, t. ve slovech a paragrafech, kterýmiž se to stalo. Duch ten jeví se především ve skutku, že vznešený

panovník domu Rakouského, a s ním
spolu celý přejasný dům jeho,
dobrovolně sice, ale způsobem co
možná nejslavnějším a dokonale
zavazujícím, odřekl a vzdal se
nároku na panování absolutistické v
zetních svých, a že tudíž
absolutismus onen stal se od té doby
v Rakousku na věky právně
nemožným. Stalo se to pod jedinou
výminkou, ku kteréž císař pán
dotčené pragmatické sankce
oprávněn byl: aby totiž tím neutrpěla
jednota i moc státního celku. O tom
ale, kterak tuto jednotu a moc státní
srovnati lze se svobodou národův,

rozhodovati mají napotom národové sami ve spolku a v dorozumění s panovníkem svým. Význam takového skutku zvyšuje se okolností, že stal se pouze za příčinou vnitřní, spravedlivým totiž uvážením všech potřeb státních i uznáním a „plněním panovnické povinnosti“, a nikoli zevnitřním jakýmkoli donucením.

Z povšechného ducha onoho skutku plynou přirozeně dvě hlavní zásady:
1. že zákonodárná moc napotom rozdělena jest mezi panovníka i národy tak, že jí ani panovník sám

bez vůle národův, ani národové bez vůle panovníkovy provozovati nemají a nemohou; 2. že při provozování moci zákonodárné má se pilně ohled bráti jak s jedné strany na prostředky, kterýmiž udržuje se jednota i moc státního celku, tak i s druhé strany na rozdílné povahy, historické tradice a potřeby národní, čili jinými slovy, že na sněmích v Rakousku má se staráno býti jak o rozmanité životní otázky všech různých národův, tak i o jednotu a celek říše.

Takový jest tedy výtečný duch a

smysl diplomu říjnového, kterýž
jakož od nikoho nemůže dáván býti v
pochybnost, tak i všeobecného
dochází uznání. Co se ale týče normy
čili textování jeho, nelze
nezpozorovati, že ono nese na sobě
známky netoliko jakéhosi, nepravím
unáhlení, alespoň spěchu
neprospěšného, nýbrž tuším i vlivu
nejednomyslného, ať nedím sobě
odporuého. Na důkaz toho uvodím
osudné Alinea v § 3, počínající slovy
„Nachdem jedoch,“ jímž panovník
zůstavil sobě vůli, dáti radě říšské
tytýž vyjednávati také o věcech
zákonodárství se týkajících, kteréž

nepadají do výhradní její kompetence. Alinea to mohlo i mělo stylisováno býti zřetelněji a určitěji, aby vyloučilo ze sebe všechny neshodné, ba i sobě odporné smysly. Panovník, uznávající právo národův ke spolupůsobení při zákonodárství, a chtějící, aby práva jejich historická, pokud nepříčí se jednotě a moci říšské, došla svého uznání a platnosti, neměl jistě a nemohl míti oumyslu, zvěčniti ku př.

stranný centralisační a nivellující směr někdejší nejv. kanceláře dvorské, neshodovavší se nikdy ani s

přáním českého národu, ani se
zřízením a právem zemským, ani se
steranásobnými zápisy a reversy a s
přisahami všech korunovaných
králův Českých až do posavad
žijícího Ferdinanda V., ba ani s
pravým a stálým prospěchem říše.
Hodno jest také povšimnutí a
uvážení, že diplom, mluvě o
mimořádných pádech takových,
užívá vždy jen slova „vyjednávání“
(Behandlung), nikoli také

„vyřízení“ neb „rozhodnutí“
(Erledigung, Entscheidung), tak že
po vyjednávání na jednom místě,

mohlo i mělo konečně takových věcí vyřizování a rozhodování dít se na místech jiných (t. na sněmích zemských). A takovýto výklad onoho Alinea nemá v sobě nic závadného ani ve smyslu autonomistův, jelikož dobře se dají předvídati pády, kdežto společné dorozumění se národův může státi se žádoucím i ve věcech nedotýkajících se jednoty a moci říše. Ale v kruzích bureaukratie Vídeňské (neumějících odříci se myšlenky, že spása Rakouska záleží ve věčném poručuickování jejich nad národy) nepřestal převládati duch a směr opačný, jehožto působením a

vlivem moc a právo pouze fakultativní obrátilo se později v imperativ kategorický, a nařizováno, že kromě zemí koruny Uherské mají a musejí všecky dotčené politické potřeby zemí a národův jiných vyjednávati a vyřizovati se společně (v užší říšské radě). Jistě uzná každý nestranný a nepředpojatý soudce, že nedosti určitá a tudíž vadná jest každá výpověď, do které smysly netoliko rozdílné ale i sobě odporné vkládati se dají. A předce dokládají se jak diplomu vůbec, tak i dotčeného Alinea zvláště, všecky tři mezi sebou neshodné politické

soustavy a strany, centralistická, dualistická i federalistická. Důkaz pro první jest ten, že pravý základ její, patent 26. února 1861, praví se býti jen provedením diplomu říjnového; pro druhou, že již i diplom dotýká se rozdílu mezi zákonodárstvím v zemích koruny Uherské a jiných; pro třetí, že ona domáhá se skutečného provedení diplomu ve smyslu jeho původním, nepochybném a zdravém.

®e i přední státníci Rakouští nevšickni uměli hned vpraviti se dostatečně do ducha nové epochy,

založené diplomem říjnovým, to dokázali chováním svým hned na počátku sami dva dosavadní ministrové státní, hrabě Goluchowski a rytíř Schmerling. První zdál se nemíti ani politického smyslu, když téměř současně s diplomem říjnovým, zaručujícím výslovně rovnost všech tříd obyvatelstva před zákonem, jal se vyhlašovati provincialní statuty, sestavené již pod jeho předchůdcem ministrem Bachem, a zakládané na feudální zásadě rozdílů stavovských. Zdá se však, že i rytíř Schmerling, veda ku prohlášení únorového patentu,

nepochopil, aneb aspoň neuvažil
ducha diplomu říjnového, jak
náleželo. Když již mocnář
dobrovolně a co nejslavněji odřekl a
vzdal se byl práva, ukládati
poddaným svým zákony
jednostranně mimo jejich svolení,
nemělo-li především mezi ním a jimi
státi se ně jaké usjednání *o zákonu
nad zákony*, čili o způsobu, kterým
napotom zákonové státní ukládati a
vyřizovati se měli, t. j. o chartě
konstituční? Víím já, že způsobem,
který zvolen byl, chtěly se předejít a
uvarovati všeliké spory a hádky jak
nemilé, tak i nevyhnutelné při

každém takovém jednání: ale
podařil-li se úmysl takový na cestě
nastoupené? O

tom historie posledních čtyř let dává
hlasité a neobojetné svědectví.
Nějaký korrektiv chyby této, ať tak
dím, politicko-logické, zdál se
poskytován býti paragrafem 14
únorového patentu, v němžto
výslovná řeč jest o zákonné možnosti
změn a oprav ve všech jeho
částkách; protož my Čechové, po
nedlouhých rozpacích, neodporovali
ale přiznali jsme a účastnili se v
zavedeném běhu politických

rokování, vždy jsou té naděje, že
paragraf dotčený dokáže se býti
pravdou. Potvrzovaly nás v té naději
r. 1861 netoliko mnohé řeči
soukromé mužův vládních, ale i
poloúřední aneb aspoň officiosní
jejich tehdáž orgány, osvědčivší
veřejně, že nezdálo se, aby konečné
dorozumění a usjednání se vlády s
námi a s požadavky ve programu
našem vyslovenými, potkati se mělo
s podstatnými nesnázemi. A však jak
marnou zjevila se býti naděje ta,
dokazují všechny posledních let
dějiny; zvláště bolestnou a
nezhojitelnou ránu zasadila jí

zkušenost naše na sněmu českém
dne 10. března 1863. Rytíř
Schmerling jakož vůbec známo a
uznáno jest, i naproti Uhrům a
Chorvatům pode jmenem transakce a
sjednocení zdá se rozuměti vždy
jejich předběžné a bezvýminečné
podrobení se pod jeho požadavky;
tím více a tím bezohledněji žádal
téhož vždy na nás, kteří nepostavili
jsme se nikdy v opravdový odpor
proti vládě, a kterýmž i
předchůdcové jeho již ode drahně let
zvykli byli nepřičítati důležité váhy
politické.

Vyložití pokud možná důkladně a upřímně, proč nám slovanským Čechům, i při nejochotnější vůli, aspoň dle mého zdání, mravně a tudíž i politicky nemožné jest vyhověti předpisům a podrobiti se bez výminky požadavkům takovým, jest přední oučel těchto mých řádkův. I u nás na březích Vltavy a Labe, platí proslulé „Non possumus“. Jdet' nám tu, abych jedním slovem řekl všecko, o zachování života našeho národního; požaduje se na nás to, co v sobě nese implicate podepsání ortele smrti nad národností naší, čili národní

samovražda; chce se, abychom my samovolně poddali se a nastoupili na cestu, kteráž znenáhla sice a pro krátkozraké lidi nevidomě, ale tím jistěji a neodolatelněji vede tam, odkudž není návratu ani z mrtvých vstání více. Pokud já znám úmysly ohromné většiny krajanův svých, mohu říci, že dobrovolně oni tam nikdy nepůjdou; a byť by se i stalo tak od některých lidí, nemělo by [to], co nemravný závazek, nižádné platnosti. My již od půldruhatisíce let, od té doby, co poprvé slovo české rozléhalo se po posvátném Řípu a Vyšehradu, trváme v

ustavičném zápasu o zachování
národního bytu svého: setrváme v
něm i dále do vůle boží.

Však my proto neprotivíme se
zákonům jakýmkoli, at'
Bachovským, at' Schmerlingovským,
majícím skutečnou platnost ve vlasti
naší: ale pokud požíváme svobody,
nemůžeme a nebudeme schvalovati
nežli ty, které uznáme za
spravedlivé. On peut subir le droit du
plus fort, on ne le reconnait pas
(můžeme podnikati pod právo
někoho silnějšího, a přece neuznávati
jeho za právo).

Věrnost a poslušenství lze vymoci na nás bez nesnáze: ale mravní city musí ten, kdo jich požívati chce, zasluhovati sobě; v celém světě od jakživa dává se láska jen za lásku, důvěra za důvěru, oddanost za oddanost.

Nebudu já zde rozbíratí podrobně všechny rozdíly a odpory, které naskytují se mezi diplomem říjnovým a únorovým patentem hned na první pohled; učinili to již jiní přede mnou dostatečně.

Opravdu, když diplom dí, že cokoli

nenáleží do zejména vytčené
kompetence ústřední rady říšské,
náleží do područí sněmův zemských,
a patent naproti tomu, že cokoli
nevytčeno zejména v kompetenci
sněmův zemských, náleží do područí
říšské rady, rozdíl a odpor tak
podstatný a důležitý musí mocně bít
do všech i sebe slabších očí, třebaš u
lidí ani nerozumějících poměrům
politickým. Ale nesmím a nemohu
zdržeti se, abych neobrátil pozoru na
osudné ustanovení ono v únorovém
patentu, kterýmž i ti předmětové
zákonodárství, kteří netýkají se
společných záležitostí říše, čili

jednoty a moci celku státního,
přikazují a dělí se mezi ústřední
říšskou radu a mezi sněmy zemské,
ovšem tak, že lví podíl připadá radě
říšské. Kdož pak tu nevidí, že při
takovém rozdělení mezi dva faktory
nemůže sporům o kompetenci býti
ani počtu, ani konce, pokud jeden z
nich nebude uveden do stavu
takového, ve kterém podobati se
bude pouhému stínu bez reality, bez
života i moci? Však již v prvním
lustrum působnosti ústavy únorové
bylo nám spatřiti, kterak činily se
pokusy a návrhy ke scentralisování
veškerého departementu nejen

veřejného vyučování, ale i
spravedlnosti a soudnictví, a
ministrové odpírali jim jen z příčin
opportunity, nikoli z důvodů
principialních. Také aby nebylo
pochyby o skutečnosti takového
proudu a směru, rozhoduje říšská
rada již nyní o finanční otázce
netoliko v departementech věcí
společných a ústředních, jí diplomem
zejména přiřčených, ale i v jiných,
kteréž diplom přikazuje sněmům
zemským, jakož jsou politické vlády
zemské, školství vyšší a nižší,
soudnictví atd., takže těmto sněmům,
s disposicí nad nervus rerum, odjímá

se všecken rozhodný vliv na věci tyto již napřed. Ba i to již bylo nám slyšeti na sněmích zemských, že politické otázky vůbec, a netoliko zahraničné zvláště, nenáležejí do kompetence jejich. V takových okolnostech kdo pak může býti tak tupé mysli, aby nepředvídal, s jakovým osudem musejí potkati se sněmovné zemští v budoucnosti nedaleké? Kdo může pochybovati, že život parlamentární, bez kteréhož budoucně žádný národ netoliko prospívati ale ani v bytu se udržeti nemůže, za nedlouho zmizeti musí naprosto ze sněmovny české, ano tu

již jen o některých potřebách
místních, o nemocnicích a špitálech,
o příprěži a ubytování vojska atp.

pojednávati se bude, jiné pak věci
všecky potahovány budou do Vídně
k vyřízení tam jednotvárnému a -
německému? ®e ale živel národní,
zbavený života parlamentárního,
padnouti musí dřívěji později v obět'
živlu s ním se stýkajícímu a
požívajícímu takové výhody v
ouplné míře, to jest pravda, kteráž
jakož každému myslícímu člověku
sama sebou bije do očí, tak nemohla
ujíti pozoru ani p. Schmerlingova.

Dále o tom mluvit nechci, an bych sotva ubrániti se mohl trpkých reflexí; doložím jen, že co tu vynáším na jevo, nemá nikoli do sebe půvabu novosti, jelikož ve smyslu tomtéž měl jsem čest již po dvakrát vysloviti se veřejně ve sněmovně panské ve Vídni (21.

června i 27. srpna 1861), jakož dosvědčují zápisky její stenografické. Nevážím já sobě výčitky, od protivníkův tak často činěné, že vždy ohřívám a opakuji tytéž řeči již zastaralé. Stáří pravdy sahá nad stáří všehomíra: jen lež

zjevuje se vždy nová, jelikož umírá
pokaždé v okamžení, jak mile
poznána bývá.

Také ani do podrobné polemiky proti
centralisačnímu systému v Rakousku
nechci se zavoditi na místě tomto;
vedet' se ona již prvé od všelikých
opposičních žurnálův s důmyslem a
zdarem ovšem nestejným; a
bezpříkladné množství pokut, do
kterýchž tito upadají, jest důkazem
ostrašujícím, jak nesnadno bývá při
ní nezavadiť o některý paragraf
tiskového zákona. Dovolím sobě, k
závěrku tohoto článku, jen jednu

otázku: kdo cítí více potřebu centralisace administrativní, národové-li sami, aneb Vídeňská burokracie? jinými slovy, v čím interessu více uvodí a provozuje se ona, v interessu oněch, čili této? A jestli, tuším, nepochybné jest, že národové přejí sobě spravováni býti každý dle svých vlastních potřeb rozdílných, a nikoli dle úřední uniformy: srovnává-li se to se zásadami konstitučními, aby národové akkomodovali se úřadům, a nikoli úřadové národům? Či snad domýšlí se někdo, že ouřadové naši, přestanouce dýchatí vzduchem

Vídeňským, přestanou býti úřady
císařsko-královskými?

VI.

Národ č. 119, 3. 5. 1865.

V poslední době slýchatí jest čím
dále tím živěji zmáhající se odevšad
stesky, že ústava říše Rakouské,
založená diplomem říjnovým na
základě novém, a zjinačená patentem
únorovým značně, nechává se již na
čtvrtý rok ležeti takořka ladem, že
nedostavuje a nedodělavá se ani
ohledem na tak řečená základní

práva občanská, ani ohledem na
ústrojí jak celku státního, tak i
jednotlivých jeho částek. Stesky
takové, ozývající se zvláště zvučně
ve kruzích zákonodárných za
Skotskou branou ve Vídni, obracují
zření a touhu svou čím dále tím
patrněji k dualismu, co k nějakému
spasiteli a vykupiteli; a i ministerstvo
státní, počínajíc, tuším, pochybovati
o vhodnosti dalšího v té věci
„čekání“, nedá-li samo unášeti se
proudem a směrem tím, aspoň
neklade proti němu odporu tak
rozhodného, jako dříve. Takž celá
politická konstellace v Rakousku v

nej novějším čase ukazuje na co den
rostoucí prospěch zásady dualistické.

Co jest ten dualismus a jaký jeho
smysl? Snáze dá se odpovědíti, čím
on v Rakousku byl a jest, nežli čím
budoucně býti má. Bude tomu teprv
asi sto let, co státníci Vídeňští,
centralisující a uniformující čím
dále tím směleji a rozhodněji, počali
méně a méně vážiti sobě
historického práva v zemích nyní již
jen „Kronlandy“ zvaných: proti
čemuž ačkoli odpor zdvihal se všude,
proveden jest však jen v Uhřích
důrazně a důsledně, jak při smrti

císaře Josefa II., tak i později za Františka I.; jen Uhry uhájily ústavní život a svézákonnost svou, přes všechny odporné pokusy a nehody, až do r. 1848, jak co do podstaty tak i do formy její, kdežto v Čechách a jiných zemích ponechány sice staré formy s většího dílu, stará jména i obřady některé, ale bez významu podstatného. Dualismus dosavadní znamenal tedy vládu rozdílnou i dvojí, v jedné polovici říše ústavní, v druhé absolutistickou; od r. 1848 a zvláště od r. 1860 proměnily se poměry jen v ten způsob, že kde dříve vládlo se absolutisticky, tam

nyní (exceptis excipiendis) vládne se dle ústavy, v Uhřích pak od té doby panuje zákon martialní.

Mimochodem dobré bude pozorovati a pamatovati sobě že dualismus zde líčený nesl na sobě známky původu více méně revolučního; povstalt' zajisté za přistřihováním a rušením historických práv ústavních; což působí-li se mocí strannou, nazývá se vždy a všude působením revolučním, bez rozdílu, pochází-li s hůry nebo s dola. Naproti tomu sluší co federalistickou naznačiti celou starší dobu v dějinách Rakouských, pokud

totiž každá země spravována byla ještě dle vlastní své právní tradice.

Nový ten dualismus, který teprv ustrojiti se má, může dle mého zdání vzíti na se jen jednu z následujících forem: 1. obě částky říše, jichžto hlavy budou Vídeň a Pešť, budou míti společného sice panovníka, ale zákony docela rozdílné, nezávisné od sebe vespolek - pouhá to personální unie; 2. Pod společným panovníkem Vídeň a Pešť budou o společné některé zákony umlouvati se mimořádně jen když naskytne se zvláštní toho potřeba - to p. Deákovo

pověstné „von Fall zu Fall“; aneb 3. o všech společných záležitostech říšských (jež vypočítá diplom říjnový v § 2, patent únarový v § 10), budou Vídeň i Pešť umlouvati se řádně a rozhodovati pod společným panovníkem společně; o záležitostech ostatních rozhodujž obojí strana s volí panovníkovou pro sebe sama - to dualismus ve smyslu hrab. Szécsena i, tuším, p. Kaisersfelda. Forma střední jest jako nějaký kompromiss mezi stranami krajnými, první tak zvanou resoluční, a třetí stranou, jak se praví,

„mužův říjnových“.

Vídeň, uznávajíc konečně, že centralisace naprostá i povšechná, jakovéžby nejvíce si přála, potkává se s překážkami nepřemožitelnými, počíná kloniti se k formě třetí, a neodpírá již naprosto podělití se s Peští o těžiště říše. Její naděje ve zdar nové úmluvy nabývají posily ze slov od p. Deáka nedávno veřejně pronešených, jimiž kladena byla váha na zachování jednoty a moci celé říše. A však, nebyl-li jsem já zle zpraven roku 1861, p. Deák již i tehdáž, aspoň některý čas, nakloněn

byl k vyřízení věcí dle formy třetí, dříve nežli vyslovil své „von Fall zu Fall“. Dal-li se již dříve vésti více smýšlením většiny národu nežli svým vlastním, není nepodobné, že i budoucně tak učiní.

Mně nepotřebí vykládati, které z těch forem dal bych přednost, jelikož jsem přesvědčen, že dualismus v jakékoli formě prokáže se nezahlouho záhubným býti pro celou říši, ba ještě záhubnějším, nežli úplná centralisace. Budeť to zajisté dvojí centralisace, jedna jako druhá proti přírodě i proti právu; a dvojí zlé

i dle nejsprostějšího rozumu horší jest, nežli jedno. Však já nemohu ani přesvědčiti se, žeby vláda naše, žeby ministrové sami skutečně k dualismu kloniti se měli; nemohu pomysliť sobě, žeby titěž státníci, kteří ne bez nesnází a obětí všelikých obnovili ku př. autonomii Sedmihradska, nyní zrušiti ji měli zase, a mluvit ku poslancům rumunským i sasickým: přátelé! hodni jste byli, že k žádosti naší, nehledíce na odpor Maďarův, přišli jste sem do Vídně: nyní buďte zase tak hodni, a podrobíte se dosavadním protivníkům svým, jděte také do Pešti! Nepachopitelné jest

mi, kterak kancléř Mažuranič s takovým úsilím vábiti mohl by krajany své do budovy před Skotskou branou, kdyby věděl, že jim, pro národní spásu svou, putovati bude hlavně do Pešti. Proto nepochybuji, že jen v obyvatelstvu říše Německém a Maďarském, a nikoli ve vládě Rakouské, proud dualistický převládati a panovati může: a podává-li se jemu také některý státník, bude to znamení, že u něho sympathie neb antipathie národní vrch berou nad ohledy, kterýchž požaduje udržení jednoty a moci státního celku Rakouského.

A však úmysly a cesty politiky
světské bývají často právě tak
nevyzpytatelný a rozumem
nedostížitelný, jako cesty božské
prozřetelnosti: tu nelze vždy
spoléhati se na známou filosofickou
zásadu, že co nerozumné jest, ani
bytu míti nemůže. Protož povinnost
jest každého upřímného vlastence i
občana, vidí-li připravovati se státu
jaké nebezpečí, nemlčeti, ale
pozdvihnouti hlasu svého, varovati a
vystříhati; povinnost zvláště těch,
kdo měli čest, voláni býti tam, kde o
říši porady se dějí.

Otázka o dualismu v Rakousku byla v novinách („Národu“) již jednou (9. listopadu 1864, pod poznámkou „Na povšimnutí dualistům Vídeňským“) předmětem rozboru důkladného a důrazného.

I ačkoli methoda v něm jiná byla, nežli u mne v obyčeji, podobajíc se více nadšené improvisaci a expektoraci; ačkoli článek ten staví v popředí poměr jen národu českého k zamýšlenému dualismu, na jiné národy jen mimochodem ohled bera: psán-tě však s tak důmyslným rozhledem politickým, tak živě a

úchvatně spolu, a snáší se i s mými náhledy tak úplně, že neumím uřiniti nic lepšího, nežli opakovati na tomto místě aspoň větší a důležitější jeho částku. Neškodit' nic, přivoditi ku paměti vícekrát tytéž věci a tatáž slova, zejména když i situace trvá tatáž, která dala jim vznik první; a nekaždý můj čtenář bude míti hned na snadě číslo 275 „Národu“ z roku minulého, aby pohodlně doň nahlédnouti mohl.

„Hlavní trumf pákův politikářův Vídeňských, když jsou s moudrostí svou v koncích a sobě již rady

nevědí, je vždycky dualismus. Nebudete-li vy Čechové nás poslouchat, povolíme Maďarům, dáme jim východní polovici říše do plné moci, a podržíce sobě západní sami, scentralisujeme ji ještě mnohem tužěji. Dále pak, to se rozumí, bude se maďarizovati ve východní části, a v západní tím směleji germanizovati.“

„My nevíme, má-li politická myšlenka tato jakého zastavatele i mezi státníky rakouskými; smutné jest ovšem (a věztež, že my Slované zapsali jsme si to dobře za ucho), že

také listové, ježto platí jinak za
officiosní, otvírali nám takovou
vyhlídku! A věru museli jsme se
diviti té nedospělosti a nemotornosti,
ať nedím tuposti politické, kteráž se
domnívá, že klackem a zákeřnickými
hrozbami dovede nás Slovany
získati. Či myslíte, pánové, že my
jako psi líbati můžeme nohu nás
šlapající?

Kam to hodláte přivést, budete-li
takto traktovati národ, kterýž činí
většinu celé říše, budete-li mu hned
zpředu vykazovati v budoucnosti
Rakouska roli politického a

národního neoprávněnce, budete-li ho odsuzovati za helotu, za material vlády pro jiné dva národy? A myslíte-li, zaslepenci, žeby Slované rakouští přijali pokorně roli takovou? myslíte-li, že věci takové dají se provésti tak snadno a bez velikých převratův? Zapomínáte na zásadu mocnářův Rakouských, že jen spravedlivost může býti trvalým fundamentem říše! My Slované jsme pokojní lidé, ale pro všechno radíme vám: nesejte větrův, aby jste neklidili bouří!“

„A však povážíme-li všechno,

nemůžeme věřit, žeby ve Vídni kdo z rozumnějších politikův, leč by byl skrytým, neb zjevným nepřítelem Rakouska i panující dynastie, mohl opravdově tak smýšleti a raditi k takovým cestám. Myslíme, že jen někteří nezletilí politikáři pouštějí takové draky do povětří leda pro svůj jux a pro postrach lidí pověrečných: a však nemělo by se jim přáti místa k tomu aspoň v listech officiosních. S tak vážnými věcmi žertovati neradno.“

„Ostatně víme, ze zkušenosti, že dotčené zásady nejsou ani nové, aniž

cizí mnohým z těch pánův, kteří teď
blahoslaví náš officialný liberalismus
a konstitutionalismus: vždyť viděli
jsme je v plném díle již roku 1848.
Tehdáž mohlo Rakousko, tehdáž
mohla dynastie poznati, kdo byli a
jsou přátelé Rakouska a jednoty jeho.
Zdaliž tehdáž nepostavili *dualismus*
na korouhev svou jak politikové
zálitavští tak i vůdcové mínění
Vídeňského, i ti, kteříž se nyní staví
býti největšími přátely dynastie a
jedinými patrioty Rakouskými,
kaceřující nás co separatisty? Či
nechtěli tehdáž zjevně roztrhnouti
Rakousko na dvě půle, a přiděliti

jednu k novému státu Německému, o němž se ještě ani nevědělo, bude-li republikou nebo Pruským císařstvím, z druhé pak půle samostatné království Uherské? Či je komu pochybno, že tito patrioté Rakouští chystali tehdáž legitimnímu císaři a králi svému i našemu, smíme-li tak říci, místo mezi dvěma seslemi? A kdo tu bojoval upřímně i odhodlaně za jednotu Rakouska? nebyli to jediní Slované? Čechové a politici jejich druhové na sněmě, Jihoslované s Jelačičem v čele na bojišti u ©vechatu? Když Čechové vystoupili z parlamentu Vídeňského,

protestující proti působení jeho, ježto podporovalo revolucí onu dualistickou, - či nás neobžaloval před tribunalem revoluční Evropy pověstný Füster pro zachování Rakouska spisem svým: „Wer hat die Freiheit verrathen?“ Což je tomu tak dávno, že všechno to již upadlo v zapomenutí? Může-li nyní za spasitelnou míti se politika, která ještě r. 1848 byla by málem roztrhla i zmařila stát Rakouský, kdyby nebylo Slovanův rakouských, a přiznejme se, i pomoci i Slovanův mimorakouských? Mělo-li by na zmar býti všechno naučení historie a

lidé neměli-li by zmoudřeti již ani vlastní škodou?“

„Však chtěl-li by to někdo s tou politikou zkusiti ještě jednou, nám se zajisté zdá, žeby ty věci nešly tak hladce, že zavedení dualismu v Rakousku mocí neodvratnou potáhlo by za sebou konvulse veliké. Nelzet' zajisté mezi dvěma polovicemi způsobiti absolutní rovnováhu a tudíž pokoj; vždy jedna váha druhou převáží, ba i vyvrátí - a lehčejší, vidouc nezbytí, bude hledati přívažku odjinud.

Boje občanské, vměšování se cizích prostředkovatelův, osud Polské někdy říše; jsou pak vyhlídky naše. Pustit od jednoty říše jest tolik, co pustiti od její celosti.“

„A kdyby nastaly děje takové, kdo může na ten čas, nyní, změřiti jich směr, jich rozsah, jich konec?

Kdyby v ten čas Rakousko zůstaveno byla samo sobě, a kdyby historický stát ten cítil v sobě dosti životní síly, pak by jistě v krátkce již sama moc poměrův a instinkt zachování sebe vedly ho k tomu opět, aby jednotu

lehkomyslně zavrženou poznovu krví sklížil, bajonety sbil a utáhl okovy absolutismu. Ale na jak dlouho může i takové pouto potrvati? A kdo ví dále, mohlo-li by pak Rakousko nemoc takovou vystonati samo v sobě? Kdo nevidí, když obklopeno jest nepřátely se všech stran, žeby snad ani spojenci neostýchali se děditi po něm, třebaš by ještě ani nedomřelo?“

„Konvulse, ježto by nastaly v samém těle Rakouska, kdyby jednalo se o bytí neb nebytí v něm celých národův, byly by tak mocné, žeby se

kommunikovaly celé Evropě; a v tu chvíli šlo by jistě též o bytí a nebytí samého Rakouska. Nad tím pak jistě celé moře politiky Europejské bylo by v bouři veliké a pak by o osudech Rakouska tudíž i našeho národu rozhodovali jiní činitelé a jiní hlasové než ti, kteříž nyní osobují sobě moc a právo souditi nás a budoucnost naši. Když by hučela bouře tak veliká, pak by asi umlkly ty žáby v morálním bahništi žurnalistiky Vídeňské, ježto nyní v zátíší obtěžují sousedy kvakotem svým a naparují se, že jich nyní nad jiné slyšeti. V takových dobách

nemluví již toliko žurnalisté, aniž rozhodují toliko kanceláře, ale národové sami jinak passivní vyslovují zřetelně a mocně vůli svou, aniž bývá lze udusiti aneb neslyšeti hlasu jejich.“

„My Čechové žádáme sobě jistě upřímně zachování Rakouska i jednoty jeho: neboť máme za to, že nemohouce silami svými doufati ve zbudování vlastního suverenního státu, nemůžeme historicko-politickou individualitu, svou zvláštní národnost a vzdělanost i život autonomický, nikde a nikterak

ubezpečiti lége než v Rakousku - t. j. v Rakousku svobodném i autonomicky a rovnoprávně zřízeném. My nemáme národovcův ani vyhlídek za hranicemi. Řekne-li nám kdo, že jsme jen z egoismu přátelé Rakouska, přisvědčíme ochotně: ale politikové, kteří nejsou právě naivní, přiznají nám, že právě takoví přátelé bývají nejvěrnější a nejspolehlivější.“

„Když pak nastaly by dotčené veliké bouře, v době takové kam položil by národ náš i jiní Slované, kteří sdílejí osudy jeho, závaží vůle a síly své?

Náš interest táhne nás k tomu,
abychom jako r. 1848

vyslovili se pro Rakousko celé a
jednotné, pro mocnářství
rovnoprávných zemí a národův.

Možná, že v ten čas jen toto heslo,
jen toto přesvědčení vedlo by národ
náš, a že bychom my Čechové, v
osudné době takové, pomocí
ostatních Slovanův rakouských opět
zachovali Rakousko v jednotě a
dovedli zároveň získati mu instituce
svobodné, všem spravedlivé i trvalé.
Tak si aspoň my Čechové vesměs
přejeme, tak nám radí objektivně

uvážení věcí a důvodný soud o
našich poměrech a potřebách. A však
pravíme toliko „možná“. Neb kdož
může nyní změřiti moc a činnost
všech skutečných faktorův, ba i
samých náhod v dobách takových?
Kdo ví, co agitace všeho druhu, co
okamžité konstellace politické, co
pobouřené vášně, co trpké spomínky
a národní kyselosti, co zbraně cizí
mohly by dovésti, a nemohly-li by
proudy mocné, vedené zákony
neznámými, povaliti i v národě
našem dost dobře založenou budovu
vlastního prospěchu i všecky hráze
politické moudrosti? Čechům a

Slovanům Rakouským mohlo by se, jak řečeno, podařiti ještě jednou, zachovati Rakousko v nebezpečí takovém, kdyby v ten čas všickni celou vůlí a svorně chtěli: to však zdá se nám nade všecku pochybnost, že kdyby v ten čas nás 18 millionův Slovanův o zachování jeho *nestálo*, žeby je sotva která moc na světě zachovala.“

„A však doufejme, že Rakousko bude uchováno převratův takových, že strážný anděl dynastie, že moudrost státníkův rakouských (t. j. více rakouského než jiného

patriotismu majících), odvrátí nebezpečí takové a nedopustí, aby snad vášně neb panovačnost národní, nebo svéhlavné choutky jednotlivcův měly vydati říši naši lehkovážně v experimenty tak nebezpečné, jako jest dualismus, při němž jde o hlavu.“

VII.

Národ č. 131, 15. 5. 1865.

Když během roku 1848 počalo se mluviti ponejprv o federaci a federalismu v Rakousku, slova ta

zdála se býti sama největší
překážkou provedení politické
takové soustavy. Pravilo se, že
federace předpokládá u těch, kdo do
ní vstoupiti mají, postavení úplně
neodvislé, samostatné a suverenní;
přivlastňováním takového postavení
jednotlivým částkám, z nichž říše
Rakouská záleží, že zapírá i zničuje
se dědičné panovníkovo právo; že
říše ta, měníc se v republiku,
přestává tudíž býti mocnářstvím atd.
Takto přičítána, divem divoucím,
moc státoborná jedinému *slovu*, a to
v zemích, kde co do publicistických
slov nedorozuměných neb zle

rozuměných nebývalo nikdy nedostatku.

Od té doby ale, ve mnoholetých hádkách a půtkách obsahu politického, veřejné mínění došlo již upokojení; obavy o republice zanikaly, jak mile vidělo se, že i nejvěrnější někteří rádcové koruny a dynastie přiznávali se k zásadám od federalistův hlásaným; konečně umlkli hlasové neupřímní cele, když vznešený panovník sám diplomem říjnovým prohlásil soustavu v podstatě své federalistickou za budoucí základ říše. Ted již není

tajno nižádného rozumného člověka
na světě, že federalismus Rakouský
jest federalismus sui generis,
rozdílný jak od ©vejcarského a
Severoamerického, tak i od
Německého; a já mám za ta, že v
něm hlavně zakládá se i spočívá
moderní „idea státu Rakouského“.

Hlavní známkou a spolu podstatou
federalistického zřízení jest rozdíl,
kterýž se činí mezi záležitostmi
říšskými a *zemskými*, a tudíž také
mezi jednotnou *vládou říšskou* a
rozličnými *zemskými vládami*.
Důležitý rozdíl takový slouží již

diplomu říjnovému za základ, a jest v něm určitě vyměřen; centralistické vlády, ku př. francouzská, neznají ho naprosto. Únorový patent, zakládaje se na diplomu, nemohl vyhnouti se, aby neučinil zásadě federalistické jisté koncesse, kteráž jináče by byla neležela v celku a duchu jeho centralistickém; a již jsem vyložil, kterak koncesse ta, učiněná ovšem hlavně v theorii, tratí a tratiti musí ve praxi čím dále tím více půdy, až se konečně ztratí docela. Dualistický program uherský ve formě třetí ode mne vyčtené činí také koncessi zásadě federalistické, ale nelze

předvídati, na jak dlouho, když sesílí se přirozená jeho snaha, převést těžiště říše a ujednotiti je v Pešti. Koncessemi takovými centralismus i dualismus vzdávají sice hold jakýsi oné zásadě, nemohouce odepříti naprosto uznání její přiměřenosti a spasitelnosti pro Rakousko: ale zdá se, žeby ona sloužiti měla oběma jen jako za dobu přechodní, nejsouc konečným jejich cílem.

Pod centrální vládu říšskou náležejí výhradně, dle zásad federalistických i dle diplomu, záležitosti týkající se 1) panovnického domu Rakouského,

2) poměrův říše zahraničných, 3) války, a tudíž i vojenstva i námořstva státního, 4) financí a dluhův říšských, 5) obchodu jak zahraničního tak i domácího mezikrajného, a tudíž i celních záležitostí i všech k obchodu takovému potřebných prostředkův komunikačních. Pro ústavní jejich vyřizování bude tedy potřebí jak zvláštních orgánův vládních, zejména ministerií říšských, tak i ústředního sněmu říšského.

Ostatní záležitosti veškery, zejména ku př. politická správa zemí, školství

vyšší i nižší, soudnictví veškero atd. náležejí dle těchže zásad do područí vlád a sněmův zemských. Kdož by neviděl, že v oborech těchto není potřebí úplné uniformity, ani ve prospěch jednoty a moci státního celku, ani ve prospěch obyvatelstva i národův? kdo by zapíral, že domnělá takové uniformity potřeba zdá se pocházeti více ze vládychtivosti a panovačnosti některých bureaukratův, bažících po milostivém i nemilostivém jevení moci své na vše strany, nežli ze přirozené povahy věcí? Vždyť v nauce politické od mužův vážných i

to někdy v pochybnost se brává,
zdali ku př. záležitosti učebné
náležejí vůbec do úlohy státu a do
správy jeho. Zřízení pak škol má
všude se díti ne tak podle ideálních
vzorův zahraničných (ač já jich
samých v sobě nezavrhuji), ale podle
potřeb místních, podle přítomného
tam všude stupně vyvinutí ducha i
vzdělanosti, podle jazyku, mravův,
konfessí a zaměstnání obyvatelstva;
že pak v tom ve všem nekonečná
panuje rozmanitost ve všech
končinách Rakouských, toho předce
nikdo zapíráti nebude, a jalová byla
by odpověď, že stejným všech

zřízením má právě ubývati té
rozmanitosti, neb následek toho bývá
i bude vždy jen ten, že mnohé
krajiny a národnosti, pro kteréž
uniforma ta se nehodí, zůstanou ve
vyvinutí ducha i vzdělanosti pozadu
na věky. Také neplatna bývá omluva,
že v ústřední radě zasedávají mužové
z rozličných krajin, stavův a
národův: neb různí jejich hlasové
utonou snadno ve proudu ku
povšechnosti, panujícím v každém
kollegium, ač nezvykají-li mužové ti,
poddávati se mu sami napřed. A co
platí o školství, platí neméně také o
soudnictví; rozdílnost přirozených

povah, zděděných názorův, obyčejův i samých vášní a hříchův, vymáhají v rozličných krajinách rozličnou míru bedlivosti a přísnosti zákonův i trestův atd.

Těžká jest ovšem úloha určití rozdělení vlád a sněmův zemských v Rakousku in concreto, a ohraničiti veškero působení jejich do podrobnosti; těžká zvláště pro člověka nemajícího ve vladaření zkušenosti praktické. Však provedení její dle mého zdání ani nemůže a nemá se díti z jednostranné vůle číkoli, nýbrž z vůle společné, čili z

urovnání a z usjednocení se všech stran, jichž se to týká; tak tomu chtějí také nejen duch diplomu říjnového, ale i slova jeho vlastní. Pročež i já, nechtěje v tom nikomu praejudikovati, dovolím sobě vysloviti jen některé myšlenky, kteréž dáti mohou podnět k dalšímu skoumání.

Za to mám, že při zřizování organismu všech vlád zemských v Rakousku bylo by velice prospěšné, vzíti sobě starožitnou Uherskou ústavu za příklad; řekl bych za vzor, kdyby časem bylo nevloudilo se do

ní dosti hojně věcí nevhodných, jichž
ani v Uhřích obnovovati a chváliti,
ani jinde nápodobiti není radno.
Takové jsou ku př. rozdíl z dávna
činěný mezi „natio“ a „misera plebs
contribuens“; takové nynější
„diplomatické“ panování jednoho
plemene nad ostatními; takové
postavení palatinovo v posledním
věku, co místokrále s mocí
neodpovědnou; též choutky
stoličných shromáždění některých,
pohrávati si na suverenní republiky,
a potahovati k sobě všelikými
spůsoby moc zákonodárnou,
náležející jedinému sněmu

zemskému; též jisté formality
processův, nehodící se do věku
našeho, i jiných více řádův neb
zlořádův, o kterýchž aspoň dá se říci,
že abusus non tollit usum. Ale
nehledě na takovéto vady, jichžto
uvarovati se napotom nebude
nemožným ani nesnadným, jest jádro
zemských institucí uherských samo v
sobě tak zdravé a zdárné, žeby dle
mého soudu zasloužilo chovánu býti
také v jiných zemích; jest v něm živý
zárodek pravé autonomie zemské,
bez níž svoboda občanská i politická
nikde dlouho státi a trvati nemůže;
jest i zásada reformy a

zdokonalitelnosti nekonečné, bez níž
všecky lidské instituce hynouti a
zahynouti musejí. Zejmena instituce
úřadův a shromáždění stoličných
nebo-li župních, založená na zásadě
volitelnosti, dokazuje se býti pravé
palladium řádův autonomických. Z
toho také pochopiti a vyložiti se dá
všeobecná Uhrův (netoliko
Mad'arův) láska ke své constitutio
avitica, i neobyčejná energie k jejímu
zachování a hájení; Uhrovi pod
bureaukratií živu a blahu býti nelze;
on v tom ohledu mezi všemi národy
na Evropské pevnině nejvíce se liší
(abych nejmenoval domácích) ku př.

od Francouzův, kteří bez rady a pomoci ouředníkův a policie již tuším ani státi ani hýbati se neumějí. I není-liž žádoucnější a následování hodnější příklad oněch, nežli těchto?

Užívám pak příkladu toho hlavně k tomu cíli, abych objasnil a poněkud i usnadnil nejtěžší při provozování zásad federalistických otázku a úlohu: o područí a vnitřním ústrojí vlád i sněmův zemských. Státníkům o ní pracujícím dalo by se vůbec položití za pravidlo: čeho zemi Uherské, dle vašeho vlastního citu a soudu, odepřítí nelze, téhož dopřejte

zemím ostatním také, a jakož jim hotovi jste ponechatí politickou zprávu zemskou, školství, soudnictví atd. celé, tak čiňte nápodobně i zemím ostatním; tím docílíte také výhody veliké v očích ne tak mých, jako jiných mnohých lidí, totiž co nejvíce možná stejné formy v ústrojí všech zemí Rakouských. Ohražuji se napřed proti zlovolným smíškům, kteří slovům mým podstrkovati budou smysl, jakobych, schvaluje starouherské instituce, radil zavést i Corpus juris hungarici do zemí předlitavských: každý rozumný a pravotný čtenář uzná, že jakož

Uhrům přeji a rádím, aby zachovávalíce zděděný politický status quo, pilni byli při něm oprav, jež pokrok novověký žádá, tak i jiným všem národům přál bych, aby na základě nynějších i budoucích svých potřeb sami sobě zpravovali jak vnitřní zřízení své politické, tak i školství a soudnictví atd. (rozumí se vždy, že s panovníkem společně).

Předvídám a nepochybuji, že proti návrhu mému ozvou se z jistých kruhův hlasy: „nemáme-li se samými Uhry již nesnází dosti, či chcete, abychom si nadělali podobných ještě

více i ve všech zemích?“ Na to ale snadná i krátká jest odpověď: „je-li to, co pro Uhry se navrhuje, samo v sobě nespravedlivé, škodné a záhubné, nesmíte jeho ani Uhrům povolovati, ani komu jinému; je-li ale spravedlivé a pro říši nezávadné, jakým právem odepřete téhož národům jiným? či snad nechcete spravedlnosti?“

Příklad ode mne uvedený poslouží také ku poučení a k seznání, že vlády a sněmy zemské v Rakousku všechny, chtějí-li užívati těchže práv ústavních a též míry autonomie, mají také

spůsobny býti, aby tak jako země
Uherská mohly každá ve všem
postačiti sobě samy. Příliš malé země
však nejsou s to, aby ve školství a
soudnictví stály samy o sobě; musít
se jich spolčiti vždy několik
dohromady, aby opatřily sobě všechny
druhy škol, nejen ku př. universítu,
ale i tak řečené školy odborové čili
předmětové (Fachschulen), také aby
v nich všechny potřebné instance
politické i soudní nalezaly přirozený
a přiměřený obor působnosti své. Re
návrh federalistického zřízení zemí
Rakouských, podaný ode mne r.
1848 konstitučnímu výboru sněmu

Kroměřížského, vyšel z porad jeho
hezky zcentralisovaný, tomu dalo
příčinu hlavně nevhodné složení
onoho výboru, do něhož každá sebe
menší země volila ze sebe právě tak
po třech oudech, jako Čechy a Halič;
malé země, majíce velikou ve výboru
převahu, a chtějíce rovnati se zemím
velikým ne tak počtem a kolikostí
obětí, jež by přinášely celku
státnímu, jako raději výhodami, jichž
by od něho požívaly, též cítíce, že
jim nelze užívatí s prospěchem
takové míry autonomie, jaká hodila i
navrhovala se pro země větší, lnuly,
až na některé oudy, všecky k

centralisaci (zvláště ana většina těchto pocházela z politické školy francouzské a Rotteko-Welkerovské). Jest tedy nutný požadavek federalistického zřízení, aby země Rakouské dělily se v několikero skupení, dle zásad a poměrův historických, geografických i ethnografických pospolu. Určení takovýchto skupení co do zemí někdy koruny České a zemí někdy Polských i Italských nemělo by tuším velikých nesnází: ale při zemích koruny Uherské vede se již dávno živý spor o to, má-li zákonadárství sestředěno býti v Pešti pro ně pro

všecky, aneb mají-li Sedmihrady a království tak řečené trojjediné tvořiti skupení zvláštní; a mním, že i při zemích starorakouských (náleževších r. 1526 domu Rakouskému dědičně), budou o to hádky, mají-li býti jen jedním skupením neb několikerým, jelikož zejména krajiny Slovinské mohly by si přátí spojení se ve zvláštní království Illyrské zase. Já dle zásad federalistických nemohl bych nikoli schvalovati přílišnou centralisaci v Pešti, proti níž platily by ty samé důvody, které vedou se proti centralisaci ve Vídni a proti dualismu

vůbec. Otázky však tyto nedají se rozhodovati slušně bez vyslyšení stran. Jisté jest, že i když obnoveni budou někdejší generalní sněmové zemí koruny České, Čechy a Morava nepřestanou proto mívati také své zvláštní sněmy české i moravské, ježto země každá bude chtíti podržeti své jmění pro sebe; a podobného něco stane se: v jiných skupeních bezpochyby také. Potřebí tedy bude, aby země umluvily se a určily do podrobnosti, co budou míti společného a co zvláštního každá pro sebe. Hlavní ale věc jest, že každé takové skupení má míti svého

vlastního kancléře neboli ministra při
ústřední vládě říšské, že
zákonodárství týkající se vnitřní
zprávy, vyučování, práva vedení atd.
vyřizovati se bude nejen rychleji, ale
i přirozeněji a přiměřeněji rozličným
potřebám národův, nežli posavad se
dalo, a konečně že nestane se žádné
národnosti křivda, jelikož každý
národ bude přirozeně moci účastniti
se veřejného života parlamentárního.

Uhři osvědčují se, že jim při otázce o
zřízení státu Rakouského nutno jest
držeti se především historické pudy
své a zásady o kontinuitě práva: neb

kdyby jednou opustili ji, mohlo by se jim prý vésti jako někdy Antaeovi od země odloučenému, žeby jako v povětrí konečně politicky udušení a umoření byli: a bohužel, že ohledem na pokusy z Vídně často činěné nelze jim v tom dáti ovšem za křivdu. Ale sluší tuším poznamenati také, že oni, vynutivše r. 1848 na vládě koncesse neshodné s jednotou a mocí říše a pokročivše ve sporu odtud povstalém až k úplné a naprosté negaci její (v Debrecíně), počali sami první opouštěti historickou půdu a rušiti kontinuitu práva. Já, stoje na základě práva

přírody, zapírám a zavrhuji tak
dobře, jako kdokoli na světě,
pověstnou

„Verwirkungstheorie“: ale smlouvy
mezinárodní téměř všechny a veliký
počet i smluv státoprávních stávají se
vesměs jakýmsi kompromisem mezi
právem přírody a tak řečeným
právem silnějšího (jus fortioris),
kteréž vlastně jest právem (či raději
bezprávím) násilí; i nespatřuji v tom
důslednosti úplné, když kdo,
dovolávaje se takových smluv, chce
v nich vždy jen právo přírody držeti
na zřeteli, a nikoli také druhou jejich

konstitutivnou částku. - A však nechaje choulostivé té úvahy, dovolím si položit dilemma: Uhři, a zejména Madaři, chtějí buďto jen svobodě, aneb také panování. Chtějí-li jen svobodě, mají ovšem právo, žádati také garantie její; chtějí po panování ale uvedl by zase jus fortioris na jeviště; jehožto diskusse, jak známo, nekonají se pérem. ®eby ale s druhé strany ústava uherská nabyla tím mocné garantie nové, kdyby tak říkáje opakovala se v Čechách, v Haliči a jinde, čili kdyby tu instituce ustálily se dle analogie její, o tom bohdá oni sami

pochybovati nebudou.

Namítají také Uhři, že sněmu jejich od jakživa náleželo právo povolovati daně a rekruty; a poněvadž v něm leží jedna z předních garantií svobodné ústavy, protož odnímati jim to právo že bylo by asi tolik, jako připravovati je o konstituci vůbec. A však zásady federalistické nikoli nechtějí bráti jim takového práva: jen jeho provozování chtějí aby bylo vhodnější a přiměřenější k věci. Branná moc ve všech končinách říše není a nemůže býti nežli jedna i tatáž: od nepřátel zahraničných

nemohla by ani jedna vesnice, ležící kdekoli uvnitř hranic našich, násilím přepadena i poškozena býti, aby celek říše nebyl tím uražen a k odporu vyzván; a jistě nebudou brániti ku př.

koruny uherské jen Uhři, české jen Čechové sami, kdyby cizozemci hnali se na ně útokem.

V interessu všech nemůže povoliti se nikomu, aby třebaš jen dle rozmaru a libovůle vytrhoval se z povinnosti, která naléhá na všechny stejně, aneb aby v ní svévolně nadlehčoval sobě

sám. Protož potřebí jest
nevyhnutelné, aby obrana říše bývala
předmětem usnešení a rozhodnutí
všech společného, i aby toto mívalo
moc pro všechny dokonale zavazující;
samo ponětí svobodné ústavy
požaduje a nese v sobě smysl takový.
Zapomíná se, že i země koruny
České měly před rokem 1848

ústavné právo, povolovati daně a
budget vojenský každoročně, ačkoli
spokojující se c. k. reversy, že
povolnost jejich neměla právům
jejich býti na ujmu, jen pořádku ho
užívaly; nyní pak přinášejí to své

právo v obět' jednotě a moci celku říšského, uznávající nevyhnutelnou jeho potřebu.

Nápodobně měli by také Uhři zachovati se. Však federalismus nezouží alebrž ještě i rozšíří svobody jejich. Vědít' oni dobře, jak chatrný vliv míval za starodávna sněm jejich ku př. na politiku zahraničnou, na celní záležitosti atp., o kterýchž prvé rozhodoval u nich větším dílem jen král sám, nyní pak ve společném sněmu říšském rozhodovati mají oni způsobem konstitučním spolu s jinými, v poměru velikosti a moci

království svého.

Země Chorvatská má za naší doby tu zvláštnost do sebe, že se v ní agituje rozdílně pro všechny tři politické soustavy v Rakousku: pro centralisaci, pro dualismus i pro federalismus. Duch centralistický vane tu z Vídně skrze úřednictvo vyšší, dualistický z Pešti skrze některé přední šlechtice, a oba pospolu snaží se udusiti ducha federalistického, jenž rodí se z přirozených poměrův půdy domácí. Ve smyslu jistých politikářův, měřících stupeň politické zralosti

národův dle počtu stran brojících u nich proti sobě vespolek, byl by skutek ten pro Chorvaty zvláštním nadělením božím, kteréhož alespoň já jim věrně nepřěji. Nelze tajiti se, že v Chorvatech padá při tom da váhy jistý moment, působící méně zjevně nežli mocně, co veličina v každém ohledu irrationalní, s níž každé počítání bývá nesnadné. Jest to nevole stíží utlumená, že za oběti nesmírné, přinešené někdy ve prospěch jednoty a celku říše, připravuje se jim náhrada netoliko tatáž, jako těm, proti nimž je byli přinesli, ale poněkud i chudší; nebo

netoliko trojjediné království nestává
se pravdou a vojenská hranice
necivilisuje se, ale také, kdežto nikde
není nedostatku organův, mluvících
ve smyslu centralistickém i
dualistickém, odpírá se jim stále
povolení k žurnalu federalistickému
v zemi a řeči jejich atd. Což by bylo
div, kdyby vášně tím roznícené
zabíhaly tytýž do scestností, a kdyby
někteří ve své rozhořčenosti hleděli
spolčiti se s stranou, kteráž, jak
praví, jejich nadějí aspoň ještě
nesklamala? Tím citem však a spolu
bezpečím, kteréhož národnost jejich
přítomně (a mohlo by se říci,

prozatímně) požívá, vlastenci chorvatští neměli by se dáti svésti s cesty, která jediná vede, ne sice ku panování, ani ke služebnosti, ale k rovnému všech právu. Darmo bylo by zapíratí, že každé podělování se, buďto s Vídní nebo s Peští, o zákonodárství ve věcech nenáležitých nutně k jednotě a celku říše, vydařiti se musí konečně jen k ujmě jejich jazyku a národnosti; a lépe-li opatří sněm Pešťanský nebo Vídeňský ku př. školství jejich, nežli sněm domácí?

Ⓜe společný sněm ten říšský, pokud

zakládati se bude na diplomu
říjnovém a na zásadách
federalistických, musí obdržeti
složení a spůsoby velmi rozdílné od
nynější říšské rady širší i užší,
rozumí se tuším samo sebou; budet'
to nic více a nic méně nežli deputace
od sněmův zemských, posílaná vždy
a pravidelně ad hoc, t. j. k vyřizování
společných záležitostí říše. Nemním,
žeby k tomu hodil se system
dvoukomorní. Naproti tomu ale
mohli by federalističtí sněmové
zemští, opět dle příkladu sněmu
uherského, skládati se pravidelně z
dvojí komory, jedné vyšší neboli ze

senátu, druhé nižší čili z komory poslancův. Nedbám já na křiky, kteréž myšlenka tato zбудí v řadách našich privilegovaných liberálův: já především si žádám instituce netoliko svobodné, ale i stálé a trvalé, a teprv když tito páni mně dokáží z historie, že jednokomorní ústava svobodná kterákoli a kdekoli, dočkala se života jen aspoň čtvrtstoletého, vyznám, že dopustil sem se politického kacírství. Ovšem že dělení malých sněmíkův, ku př. Opavského neb Salcburského, Terstského atd. ve dvě komory bylo by až téměř směšné; a neméně

nevhodné bylo by ono, kdyby sněmovné zemští vůbec neměli jiné kompetence, nežli jim přičítala ku př. někdy ústava 4. března 1849: ale tak ouzké oprávnění jejich neplyne aspoň ani z diplomu říjnového, ani ze zásad federalistických. Však širší té věci rozjímání zavedlo by mne daleko za meze nynějšího úkolu, a já již pospíchám ku konci.

Nebudu opakovati, co již přednesl sem o nebezpečí, které pochází vždy z rozdělení kompetence o těch samých záležitostech mezi dva sbory zákonodárné. Sněmovné zemští

nebudou míti jednati o centralních záležitostech říše, nežli pokud jim nastane povinnost, napomáhati ku provedení nálezův sněmu říšského, a uspůsobovati dle nich zákonodárství své domácí; zase pak sněmové říšští nemají se vkládati mocí svou do záležitostí, kteréž diplom říjnový přikazuje sněmům zemským. Jen co se týče financí, ty jakožto nervus rerum musejí ovšem děliti se mezi sněmy obojí kategorie, a to ca možná nejurčitěji. V tom ohledu zdá se býti nejvhodnější způsob ten, aby daně a dávky nepřímé všecky přikázány byly do područí vlády říšské, daně

pak a berně přímé pod vlády zemské; rozumí se pak, že pokud by nestačily příjmy říšské, musely by kassy zemské přispívati k nim dle quoty, která by mezi zeměmi, v poměru s jejich přirozenou silou a možností, společným ustanovováním pokaždé jednou na delší řadu let, napřed vyměřena byla. Jen až by provedena i ustálena byla soustava federalistická, mohlo by nebýti jí na škodu a napomáhati poněkud k jednotě v zákonodárství o věcech zemských, kdyby dle § 3. diplomu říjnového připravovány a sněmům jednotlivým, a však bez nucení,

předkládány byly stejné předlohy zákonů, jež by pak každý sněm dle potřeb domácích modifikovati mohl. Mním, žeby mohla činiti se taková koncesse soustavě centralistické zvláště ve věcech týkajících se tak řečených práv základních (Grundrechte) a soudnictví.

Jalová jest v očích mých namítka, činěná federalismu z té příčiny, že prý množí těžiště říše.

Moderní historie Francie a Paříže učí dostatečně, jak nebezpečné bývá jediné těžiště netoliko pro dynastie,

ale i pro svobody národův; a také že tělesa o dvou těžištích nemívají tak pevné postavy, jako o třech neb čtyrech a více, netřeba poznávati teprv z fysiky, každý to zná ze všední zkušenosti.

Aspoň ústrojím federalistickým hýbati aneb je dokonce vyvracovati nebude tak snadno, jako jinými.

Hlavní ale zásluha i známka federalismu jest ta, že jen on sám jediný mocen a způsoben jest uvésti u nás v ouplnou platnost zásadu rovného všem práva, kteráž jakož

jest nejušlechtilejším ovocem osvěty
novověké a křesťanské pospolu, tak i
vítězně klestí sobě dráhu do
budoucnosti u všech národův
vzdělaného světa. O tom i o jiných
momentech více vysovíím se ještě v
budoucím článku posledním.

VIII.

Národ č. 132, 16. 5. 1865.

Státníci, usilující zbudovati ústavu
říše Rakouské na základech
centralistických a dualistických,
pokoušejí se o dílo protivořečící

samo sobě, spočívající na základech
vyvracujících se navzájem a
odporných jak právu tak i přírodě;
staví tedy budovu nadlouho ani
fysicky ani mravně nemožnou.

Zásadou konstitutionalismu bývají
národové všude povoláni, projeviti
vůli svou při zákonodárství a zjednati
jí platnost; to ale centralismus a
dualismus obmezuje pouze na práva
občanská i politická, a zapírá
libovolně ohledem na právo
národnosti. Slované a Rumuni mají
tedy podříditi a poddati se Němcům i
Maďarům; co občané mají sice k

zákonům přidávati vůli svou, ale co
národové nemají míti vůle svobodné.
Snáší-li se to se základní myšlénkou
a pravdou konstitutionalismu? Je-li
ještě svoboden ten, komu se říká:
„máš být svoboden, ale ne jak ty
chceš, nýbrž jak já tobě předepíši?“
A kdo pak oprávnňuje Němce i
Maďary ku předpisování takového?
kdo, jsa svoboden, povinen bude
uznávat cizí nadprávi? Budou-li
Němci a Maďaři vyměřovati
Slovanům míru práva co do
národnosti jejich, jak pak bude moci
v Rakousku ještě řeč býti o
rovnoprávnosti národův a rovné ke

všem spravedlivosti?

Povážíme-li, kterak zásada rovnoprávnosti jazykové a národní provedena byla nedávno na sněmu Sedmihradském a potvrzena s hůry, musíme uznati, že již aspoň sedmihradští Rumuni nezdají se míti příčiny ke stížnostem. Ale proč něco podobného nestalo se již dávno také v jiných zemích, zvláště slovanských? či má býti skutečně pravdou, co roku 1861 slyšel jsem z úst muže vysoce postaveného ve Vídni a považoval ovšem jen za žert, že v Rakousku všem národům povolí

a vyhoví se spíše, nežli Slovanům, a konečně i všem Slovanům spíše, nežli Čechům?

A však v lůně velikého a spekulativného národu Německého nacházejí se vždy filosofové zvláštníci, kteříž, jakož dovedou každý rozum i nerozum uvésti v methodu a system, tak umějí také dokázati a priori, že zásada rovnoprávnosti národní jest sama v sobě holým nesmyslem. Jeden společný původ veškerého člověčenstva jest prý, jako Adam i Eva, pouhou bájí; příroda, jakož ani

dvou lupenův nerodívá dokonale stejných, tak ani národův nepodělila dary svými stejně, a kterému propůjčila jaké přednosti, ten že má i právo, uvést je v platnost. Němci tedy, jsouce plémě od přírody nadanější, silnější a ušlechtilejší nežli Slované, že také nemají nikterak s těmito na roveň stavení býti. A řeči takové rozléhají se již netoliko ve knihách a časopisech, ale i v krčmách německých.

Když tedy Němci jsou tak od přírody vždy nadanější, silnější a ušlechtilejší než my Čechové, ptám

se, kam pak poděla se ta nátura jejich někdy ku př. ve válkách husitských? dokázali-li se tehdaž býti Němci? Po mnoholetých hojích krvavých, ve kterýchž převaha počtu a moci materialní na straně jejich bývala vždy nesmírná i porážky předce ustavičné a téměř zázračné, následovaly zjevy bezpříkladné v celém dějinstvu světa, že německá vojska ohromná, vypravovaná pomocí půl Evropy a vedeuá od vůdcův předních věku svého, dávala se posléze na outěk ze samého strachu, dříve nežli ještě přišlo k bitvě rozhodné, a že konečně veliký

sbor celého křesťanstva v Basileji
omlouval své mírné s Čechy
vyjednávání tím, poněvadž prý oni,
inscrutabili divino iudicio, nemohli
přemoženi býti nežli sami od sebe (u
Lipan). Věřím, že Němcům dnešním
zmínka o tom není hrubě vděk a že
neradi na to se pamatují: ale my
dovolíme si předce, připomenouti
jim to i sobě také, kdykoli oni
neslušně vypínati se a nás urážlivě za
plémě podlejší vydávati budou, nežli
jsou sami. Však my nepravíme, žeby
Čechové i v době husitské byli
bývali národem od přírody
nadanějším, silnějším a

ušlechtilejším; dle mého přesvědčení
ale byl ovšem veškeren duchovní
život tehdáž mezi Čechy vesměs
probuzenější, jarejší a rozšířenější
nežli poměrně mezi Němci -

díky za to hlavně vzdělavací někdy
péči otce vlasti Karla IV. - a protož i
vítězili a předčili duchem, pokud
sami neopatrným a nemoudrým se
chováním nezadali přednosti své. Já
také nezapírám, že za našeho věku
národ Německý ouhrnkem a vesměs
stojí na vyšším stupni vzdělanosti a
duchovní činnosti, nežli my Čechové
neb jiní Slované; vždyť ode dvou

století nejen zahraniční Němci pokračovati mohli ve svém vzdělávání se bez překážky a utěšeně, ale i v zemi naší, cokoli činilo se s hůry pro pokrok duchovní (ač toho nebývalo mnoho), dalo se až do roku 1848 všecko výhradně jen ve prospěch živlu německého, kterémuž i my bezděky hověti sme musili; a dosáhli-li jsme předce nynější aspoň poměrné pokročilosti své v ohledu národním z vůle a pomoci svých sousedův, čili proti ní, toho vykládati netřeba. Kdyby na tomto místě širší o té věci řeč býti mohla, neodpíral bych seznati, že i v mravních

povahách a vášněch rozličných
národův vycházejí za naší doby na
jevo jisté rozličnosti a nerovnosti
stálé, a nebude v tom bohdá nic
odporného ani urážlivého, když
řeknu, že summy neb facit národních
ctností a nectností mohou na více
stranách býti stejné, třebaš
koefficienti byli rozdílni: ale zapírám
a zapírati budu vždy určitě i
rozhodně, že by který národ měl od
pána boha neboli od přírody, a ne
pouze od dlouhověké tradice své a
od vychování, do sebe hodnotu
vyšší. Vždyť národové neexistují
teprv ode dvou neb tří tisíciletí, co

tradici jejich poněkud sledovati lze; a Němci, kteří tak rádi staví se za protivu Slovanův, neměli by tak rychle zapomínati na slova předního skoumatele národnosti své Jakuba Grimma, jenž vyhlásil to za hlavní resultat veškerých svých studií, že veškero plémě německé nemá v celé genealogii lidského pokolení nikde příbuzného bližšího aneb rovně tak blízkého, jako jsou Slované. Rara concordia fratrum!

Však přihlédneme-li k věci blíže, nebude nám lze ubrániti se podezření, že Němci, kteří hluky

dělají o přirozené své nad námi
výtečnosti, chtějí jen ohlušiti
svědomí své, sami o ní nejsouce
dosti přesvědčeni: neb jináče nebylo
by pochopitelně, proč by se tolik
zdráhali, pustiti se s námi v běh o
závod v odění rovném, kdyby jisti
byli svou předností a svým
vítězstvím. Ale právě proto, aby při
závodu takovém dala se
spravedlivost, my žádáme a můžeme
žádati právem, aby již jednou kouec
stal se křivdě odvěké, a nerovnost ne
přirozená, nýbrž jen faktická, aby
nepodněcovala se vždy ještě více.
Můžeme a musíme žádati, aby stát

penězi těmi, které od nás dostává v rovné míře jako od Němcův, nepodporoval v zemi naší výhradně jen německých úřadův a škol vyšších; musíme žádati, kdykoli udává se potřeba zřízení učitelských stolic českých na universitě Pražské, aneb když nabídne se který docent ku přednáškám, vedle staroněmeckého, také o staročeském právě, vedle Eike von Repgow také o Ondřeji z Dubé neb Viktorinovi ze Všehrd, aby z Vídně neodpovídalo se nám vždy jen zprosta i pouze negativně atd.

Namítán byl také s německé strany kdesi (na důkaz, jak prý nevhodná jest má theorie o rovnoprávnosti národní) nejapný nějaký příklad rodiny průmyslníkovy, jenž prý nepoděluje všech svých domácích, žen i dětí, ani funkce ani výtěžkem svého závodu stejně, ale jen dle schopnosti a zásluh. Zdaliž pak život národův jest nějaký kšeft nebo úřad, k jehožto zdárnému vedení bývá jen osobní spůsobilosti a zběhlosti potřebí? čili právo člověka ke vzdělávání se, ku požívání práv občanských atd. podmíněno jest teprv libovolným úsudkem čímkoli?

Ještě zpozdější jest pretense
Maďarův ku panování v zemi své,
poněvadž oni prý byli před tisíci lety
její podmanitelé. Zdali práva, jestli
kterého nabyli mečem, nepozbyli
dávno mečem zase, poraženi byvše
od té doby nastokrát? zdali sami
svou mocí vymanili se někdy ze jha
tureckého?

zdali skončili poslední svůj národní
boj u Világoše co vítězové? Ale
jakož sem již řekl, diskusse o právo z
násilí nekonávají se pérem; protož
ušetřím si o tom dalších slov.

Konečně za důvod proti provedení národní rovnoprávnosti uvodí se nevyhnutelná prý potřeba, aby Rakousko nevzdalo se spolku a opory říše Německé, kterouž prý stojí a bez kteréž by přestalo nejen býti velmocí (Grossnacht), nýbrž snad i existovati (viz Presse 20. Apr. 1865). Věru divnějšího komplimentu nemohlo se dostat velmoci Rakouské, nežli když se dí, že podmínky její existence nalezají se ne v ní samé, ale kromě ní! a tak mluví úřední organ veřejného mínění v samém srdci Rakouska, ve Vídni! Já bych řeč takovou spíše považoval

byl za urážku velebnosti říše; aniž si jí vyložití umím jinak, nežli že těm, kdo tak smýšlejí a mluví, záleží na panování národnosti německé mnohem více, nežli na trvání velmoci Rakouské. Nám Slovanům aspoň na panování v Němcích nebo v Itálii naprosto nic nezáleží, a myslíme, když jen Rakousko institucemi moudrými a spravedlivými získá sobě a pojistí spokojenost všech svých národův, a když přičiní se, abychom všickni na jméno Rakouské mohli právem hrdi býti, že pak nebude míti příčiny, obávati se jakékoli jiné mocnosti na

světě. Komu ale spojení zemí a
národův Rakouských s říší
Německou vydařilo se od jakživa
více ku prospěchu, nám-li či oné říši,
o tom historie dává svědectví
dostatečné a výmluvné. Ještě za naší
doby vidí to každé dítě, jak mnohé
materialní oběti přinášeti nám jest
tomu politickému spojení se státy
Německými, kdežto výhody z
poměru toho pro nás vyplývající
zůstávají s většího dílu
diplomatickým tajemstvím. A
koečně má-li národní cit
pangermanský míti oprávnění tak
neobmezené a svaté, jakým právem

obmezovati a zatracovati budeme cit
panslavistický neb panitalský? smějí-
li Němci, i přes státní smlouvy,
přimíleti a tuliti se ku kmenovcům
svým zahraničným, kterak bude moci
Slovanům a Italům to samé pokládati
se za zločin? Madaři ovšem zůstanou
vždy nevinni, nemajíce příčiny,
roztoužiti se po příbuzných svých
poduralských.

V novější době Němci a Madaři vzali
sobě již za obyčej, nazývati
„panslavisty“ aneb - jakož v Uhřích s
betárskou elegancí se pravívá
„panslávy,“ vesměs všecky

uvědomělé Slovany, kteří nechtějí
zapíratí národnosti své. I ovšem,
bude-li panslavismem každý národní
cit, každá přirozená snaha slovanská;
bude-li panslavistou nebo panslávem
každý Slovan, který nedá se vésti ku
poněmčení neb pomad'aření: - pak
budeme počítati panslavisty na
milliony, a Rakousko celé stane se
zaslíbenou zemí panslavismu, - ale
panslavismu, jakového ani my sami
si nepřejeme.

Pozorujeme pohříchů, kterak za dnův
poledních národní egoismus kmenův
panujících před i za Litavou objevuje

se čím dále tím nazeji a
bezohledněji; čteme o umlouvání se
politikářův německých i maďarských
a o podělování se o zpravu říše na
spůsob, jakoby Slovanstva v
Rakousku ani nebylo; doslýcháme již
s obou stran řeči radostné zástupův
hotových hrnouti se do domnělého
ráje dualistického: a naděje naše,
jakkoli oprávněné, - rozumný a stálý
odpor vlády proti směrům takovým,
mohly by (čehož bůh nedej!)
konečně zůstatí předce skutkem
neospravedlněny.

V takovém případě nezbude nám říci

nežli jedno a poslední slovo: když proveden bude opak idey moderního státu Rakouského, a když říše ta různorodá i jediná svého způsobu na světě přiřkne, ne stejnou všem spravedlivost, ale nadvládu a moc jedněm nad druhými; když Slované skutkem prohlášení budou za plémě podřízené a, jakož již řečeno, za material vlády pro jiné dva národy: tu vejde také příroda ve své právo, a odpor její nevyhnutelný promění domácí pokoj v nepokoj, obrátí naději v zoufalství, a zbudí konečně třenice a zápasy, jichžto směru, objemu ani konce předvídati nelze.

Den svolání dualismu stane se,
nutností přírody neodolatelnou, spolu
také dnem narození panslavismu ve
formě jeho nejméně žádoucí, a
kmotři jemu budou rodičové onoho.
Co následovati bude, domyslí se
každý čtenář sám. My Slované
budeme tomu hleděti s upřímnou
bolestí vstříc, ale bez bázně. Byli
sme před Rakouskem, budeme i po
něm!

Jakékoli moře myšlének kolotá mi
ještě hlavou i srdcem, cítím předce,
že po takovém slovu nemohu mluvit
dále. Však napověděl sem toho již

dosti, aby každý, kdokoli jen chce, porozuměti mohl úplně smyslu mému. Aniž já chopil sem se slova od počátku v té naději, žeby řeč má získati si měla nějaký vliv na skutečný běh událostí. Nikoli. Nedostatečnosti sil svých k tomu jsem já sobě od dávna povědom, a znám také dobře všechny ty mocné předsudky a vášně, které slovům mým, ať byla jakákoli, staví se na odpor. Ale hleděl sem vykonati aspoň dle možnosti povinnost svou, abych někdy nemusel se báti výčitek svědomí, že sem mlčel a nemluvil, pokud ještě nebylo pozdě, a že sem

nevaroval i nevystříhal před
nebezpečím, kteréhož předvídati
tuším ne každému dáno v té míře a s
tou určitostí, jako mně. Proto také
byl bych si pokládal za nestatečnost
každé ostýchání a štítění se,
vyřknouti poslední slovo.

O publicistické a žurnalistické
šrůtky, kteréž slova má již zbudila
nebo ještě zbudí, malá jest mi péče.
Pověstné někdy slovo ministra
kardinála Richelieu: „Donnez-moi
deux lignes d'un homme, et je vous
le ferai pendre“ (dejte mi jen dva
řádky od někoho, a já vám ho

přivedu na šibenici) nemá sice za
naší doby více platnosti doslovné:
ale bývá-li vždy a všude snadno
staviti slova proti slovům, může ono
poučiti nás, kterak bystrým a
chytrým vykladačům i podnes není
nemožné, vyčenichati a stopovati
křivé úmysly také tam, kde jiné
rozumné oko jich nevidí. Já v umění
takovém nikomu překážeti nebudu, a
také nikomu neodpovím, leč bych
seznal, že svou vinou, nedopatřením
aneb nedopovězením, dal sem
příčinu ke skutečnému a vážnému
nedorozumění.

Ostatní všecko poručeno budiž pánu bohu!

A

**Psaní dne 11. dubna 1848 do
Frankfurtu**

(K rukoum presidenta Soirona pro
výbor 50 osob.)

P. P.

Dopis dne 6. dubna l. t., kterýmžto
jste mi, vysoce vážení pánové!
prokázali čest, že jste mne pozvali do
Frankfurtu, abych byl oučasten

jednání Vašich, hlavně směřujících k tomu, aby co nejrychleji svolán byl německý parlament, - nyní právě mne poštou došel. S radostným překvapením shledal jsem v tom plné a platné svědectví důvěry, kterou nejznamenítejší mužové říše německé ve smýšlení mé pokládati nepřestávají: neboť povolávajíce mne ke sněmu

„německých vlastenců“, propouštějí mne sami z obviňování, rovněž tak nespravedlivého, jakož opět i opět na mne uvalovaného, že bych se kdy ukázal býti nepřítelem německého

národu.

S upřímným citem vděčnosti v tom uznáváje vznešenou vlídnost i spravedlivost výtečného shromáždění tohoto, vidím se proto tím více býti povinen, odpověditi jemu s oteřenou důvěrou, přímo i bez ukrývání.

Na pozvání Vaše, pánové! nemohu ani sám osobou svou přijíti, ani na místě svém odeslati jiného

„bezpečného vlastence.“ Dovolte, abych Vám nyní, co možné, krátce

přednesl své toho důvody.

Účel Vašeho shromáždění jest, na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národu, národ německý uvéstí ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem rozmnožiti moc a sílu říše německé. Jakkoli ctím toto snažení i pocit, na kterémžto se zakládá, a právě proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm. Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím, - a za pouhého potakače, nemajícího ani mínění ani vůle, nechtěli jste mne zajisté k sobě

povolati; pročez musil bych ve Frankfurtě bud' city své zapíratí a se přetvařovati, anebo, kdyžby k totnu přišlo, hlasitě odporovati. K prvnímu jsem příliš upřímný a prostomluvný, ke druhému pak nejsem dosti drzý a bezohledný; nemohu totiž sobě toho připustiti k srdci, abych protivnými zvuky rušil souhlas a svornost, kterouž pokládám za utěšenou i žádoucí netoliko ve svém vlastním domě, ale i u souseda.

Jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal sem se zcela i na vždy

ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale od jakživa zvláštní a sám o sobě stávající; panovníci jeho účastnili se od věkův ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž, také od jiných po všecka století kdy k němu byl počítán. Celé spojení země české nejprvé se svatou říší německou, a potom s německým spolkem, bylo od jakživa pouhé regale, o kterém český národ, čeští stavové, sotva kdy chtěli věděti, aniž toho sobě všímali. Věc tuto skutečnou vědí všickni němečtí znalci dějin tak dobře jako já; a

chtěl-li by kdo ještě o tom
pochybovati, nabízím se, že ji
přivedu svým časem k úplné a
zřejmé jistotě. I kdyby se zouplna za
pravdu přijalo, že koruna česká kdy
byla s říší Německou ve svazku
lenním (čemuž ale publicisté čeští
odjakživa odpírali), nemůže
žádnému skutečnému znalci dějin
přijíti na mysl, aby, co se dotýče
záležitostí vnitřních, pochyboval o
někdejší suverenity a svézákonnosti
vlády a země České. Celému světu
jest povědomé, že císařové němečtí,
co se této jich hodnosti dotýče, od
jakživa s národem Českým ani dosti

málo činiti neměli, že jim v Čechách ani nad Čechy nepřislušela moc ani zákonodární, ani soudní, ani exekutivní; že nikdy neměli práva, vybírat z země vojsko neb jaké regalie, že země česká spolu se svými korunními zeměmi nepočítala se k žádnému z někdejších desíti krajů německých, že příslušenství k říšskému soudu komornímu nikdy se na ni nevztahovalo atd., že tudíž celé dosavadní spojení země české s říší německou pokládáno i považováno býti musí, nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem. Řádá-li ale kdo, aby

nad tento dosavadní svazek mezi knížaty nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto vždy požadavek nový, nemající žádného historického základu právního, jemuž já o své osobě hověti oprávněna se necítím, pokud neobdržím k tomu výslovného i platného mandátu.

Druhá příčina, která mi brání, porad Vašich býti oučasten, jest, že podle všeho toho, co posud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně směřovati chcete i budete k tomu, abyste

navždy zemdlili, ba nemožným
učinili Rakousko co říši
samostatnou, říši, jejížto zachování,
celost i upevnění jest a býti musí
věcí velikou i důležitou netoliko
národu mého, ale celé Evropy, ano
lidskosti a vzdělanosti samé.
Popřejte mně i také v tom krátkého a
přívětivého sluchu.

Víte, pánové, která mocnost drží
veškeren veliký východ našeho dílu
světa; víte, že tato mocnost, již nyní
vzrostši u velikost ohromnou, sama
ze sebe a v sobě každého desíletí
větší měrou se sílí a zmáhá, nežli to

díti se může v zemích západních; že
jsouc ve středu svém nepřístupna
skoro každému outoku, stala se již
dávno nebezpečnou svým sousedům;
i ačkoli majíc také na půlnoci bránu
otevřenou, že vždy přece,
přirozeným vedena pudem, zvláště
na jih rozšiřovati se hledí a hleděti
bude; že každý krok, kterýžby na této
cestě dále ještě učinila ku předu,
hrozí během čím dále tím rychlejším
zploditi a založiti *universální*
monarchii, t. j. nepřehledné i
nevyslovitelné zlé, neštěstí bez míry
a hranic, jehož bych já, Slovan tělem
i duší, pro dobré lidské neméně těžce

želel, byť i tato monarchie
prohlašovala se za slovanskou. S
touž křivdou, jako v Němcích za
nepřítele Němcův, jmenují a
pokládají mne mnozí v Rusích za
nepřítele Rusův. Nikoliv, pravím to
hlasitě i zjevně, nejsem nepřítel
Rusův; naopak, pozoruji s radostným
ončastenstvím každý krok, jejž tento
veliký národ ve svých přirozených
mezích ku předu činí po dráze
vzdělanosti: však ale že při vší vřelé
lásce k národu svému vždy ještě
výše cením dobré lidské i vědecké,
nežli dobré národní, z té příčiny již
pouhá možnost universální

monarchie ruské nemá žádného
odhodlanějšího protivníka i odpůrce,
nežli mne; ne proto, žeby monarchie
ta byla ruská, ale žeby byla
universální.

Víte, že na jihovýchodní straně
Evropy, podél hranic říše ruské,
přebývají národové mnozí, původem,
jazykem, dějinami a mravem
znamenitě rozdílní, - Slované,
Valaši, Maďaři a Němci, o Řecích,
Turcích a Čkipetařích ani nemluví,
- z nichžto žádný sám o sobě není
dosti mocen, aby přemocnému
sousedu svému na východě

odporovati mohl s prospěchem po
vše budoucí časy; totot' mohou jen
tehdaž, když je svazek ouzký a
pevný bude spojovati všecky v
jedno. Pravá životní žíla tohoto
potřebného svazku národů jest
Dunaj; oustřední jeho moc nesmí se
od řeky této nikdy daleko uchylovati,
má-li skutečně vůbec platna býti a
zůstatí. Zajisté, kdyby státu
Rakouského nebylo již od dávna,
musili bychom v interessu Europy,
ba humanity samé přičiniti se co
nejdříve, aby se utvořil.

Proč ale viděli jsme tento stát, jenž

od přírody a historie povolán jest,
býti záštitou a strážcem Europy před
asiatskými živly všelikého spůsobu, -
proč viděli sme jej v kritickém
okamženi bez pomoci a skoro bez
rady před návalem bouře nastávající?
- Proto že v nešťastném zaslepení již
od dávna sám nepoznával
skutečného právního i mravního
základu jsoucnosti své a jej zapíral:
základní totiž pravidlo, aby všechny
pod žezlem jeho sjednocené
národnosti i všechna vyznání víry
požívaly vespolek úplné rovnosti
práva i vážnosti. Právo národův jesti
skutečné právo přírody; žádný národ

na zemi nemá práva, žádati, aby k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval, žádný není povinen, pro dobré souseda svého sebe sám zapříti neb obětovati. Příroda nezná žádných ani panujících ani služebných národů. Má-li svazek, který spojuje více rozličných národů v jeden politický celek, býti pevný a trvanlivý, nesmí žádný národ míti příčiny, obávati se, že tímto spojením přijde o některý z nejdražších statkův svých, naopak, každý musí míti jistou naději, že v oustřední moci nalezne ochranu i záštitu před možnými přechvaty sousedů přes

čáru rovnosti; potom se také každý
přičiní, opatřiti oustřední tuto moc
silou takovou, aby dotčenou ochranu
mohla s prospěchem vykonávati.
Jsemť přesvědčen, že ani ještě nyní v
říši Rakouské není pozdě, aby
základní toto pravidlo spravedlnosti,
toto *sacra ancora* ve hrozícím
utonutí lodí, prohlásilo se zjevně i
upřímně, a provedeno bylo spolu ve
všem důrazně: však ale každé
okamžení jesti drahé, kýž se s tím
pro bůh již ani hodinu déle neváhá!
Metternich neklesl jen proto, že byl
největší nepřítel svobody, ale také
proto, že byl nejlítější,

nejouhlaavnější nepřítel veškeré
národnosti slovanské v Rakousích.

Pozvednu-li tedy zraku svého za
hranice české, pudí mne přirozené i
historické příčiny k tomu, abych
neobracel jeho do Frankfurtu, ale do
Vídne, a tam abych hledal ono
ústředí, ježto se k tomu hodí i
povoláno jest, aby ujistilo i hájilo
národu mého pokoj, svobodu a
právo. Vaše snažení, pánové! zdá mi
se ale nyní směřovati k tomu, abyste
toto ústředí, od jehožto moci a síly já
ne samé jen země české spásu
očekávám, abyste je netoliko, jak

jsem pravil, záhubně zemdlili, ale i dokonce zničili. Anebo domníváte-li se, že stát Rakouský i déle ještě bude trvati, když jemu zapovíte, aby ve svých zemích dědičných neměl žádného svého, společné hlavě Frankfurtské nepodlehlého vojska?

Domníváte-li se, že císař Rakouský i potom ještě co souverain bude se moci udržeti, když naň uložíte povinnost, aby všechny důležitější zákony přijímal od Vašeho sboru, a tímto způsobem aby instituce Rakouského sněmu říšského, jakož i přirozené zemské ústavy spojených

království staly se pouhým stínem bez podstaty a moci? A když potom Uhry, jdouce po svém pudu, od státu se odtrhnou, anebo, což bez mála jedno jest, když samy v sobě se zvláště sestředí, - budou-li tyto Uhry, kteréž o rovnoprávnosti národní ve svých hranicích ničehož nechtějí věděti, budou-li se moci zachovati při svobodě a síle na časy budoucí? Jenom spravedlivý jesti právě svobodným a silným, O dobrovolném ale spojení se Slovanů podunajských a Valachů, ano i Poláků samých, se státem takovým, jehož pravidlo jest, že třeba nejprvé

býti Maďarem, a potom teprvé
člověkem, není ani pomyslení; tím
méně pak o spojení se vynuceném.
Pro spásu Evropy, Vídeň nesmí
klesnouti, by stala se městem
provinciálním! Jsou-li pak ve Vídni
samé lidé takoví, kteří za hlavní
město žádají sobě míti Váš
Frankfurt, musíme nad nimi zvolati;
Pane, odpusť jim, neb nevědí, co
chtějí!

Konečně ještě ze třetí příčiny
zpěčovati se musím, porad Vašich
býti účasten: pokládám totiž všechny
dosavadní projekty, říši německé dáti

nové zřízení na základě vůle národní,
u vykonávání za nemožné a na
dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se
odhodlati ku pravému lékařskému
prostředku života i smrti, - míním
totiž svolání německé republiky,
byť i tato byla jen formou přechodní.

Všecky předpisy, o něž se potud
pokoušíno, o rozdělení moci mezi
polovládnými knížaty a plnovládným
národem, přivádějí mi na mysl
theorie Phalansterů, které taktéž
opírají se o základní pravidlo, že ti,
jichž se dotýče, budou se chovati
jako cifry v počtech, a že žádné jiné

platnosti vyhledávati nebudou, nežli jakou jim theorie vykáže. Možné, že mínění mé není důvodné, že se mylím ve svém přesvědčení, - upřímně se vyznaje, přeji sám, aby bylo tak, - ale toto přesvědčení mám já skutečně, i v žádném okamžení nesmím tohoto kompasu dáti z ruky, nechci-li v bouřích doby nynější utonouti bez pomoci. Co pak se dotýče zřízení republiky v říši německé, věc tato leží zouplna mimo okres kompetence mé, tak že o ní nechci ani svého mínění pronésti. Ode hranic říše Rakouské ale musím každou myšlenku o republice již

napřed odhodlaně i důrazně zamítati.

Pomyslete si říši Rakouskou
rozdělenou na množství republik a
republiček, - jaký to milý základ k
univerální ruské monarchii!

Konečně pak, abych zavřel obšírné,
avšak jen běžně prohozené slovo
své, musím převědčení své krátce v
ten smysl vyjeviti, že kdo žádá, aby
Rakousy (a spolu s nimi i Čechy)
připojily se národně k říši německé,
požaduje od nich samovraždu, což
nemá nižádného morálního ani
politického smyslu; naopak ale že

žádost, aby se Německo připojilo k říši Rakouské, totiž aby k státu Rakouskému pod výše dotčenými výminkami přistoupilo, má mnohem důvodnější smysl. Pakli však ani toto není po národním pocitu a smýšlení německém, nezbývá nic, než aby obě mocnosti, říše Rakouská i Německá, vedle sebe rovnoprávně se ustrojily, svůj dosavadní svazek aby proměnily ve věčný spolek k obraně i ke vzdoře, a bude-li v tom jich obapolný zemský prospěch, aby třeba také zřídily mezi sebou jednotu celní. Ke všem prostředkům, kteří samostatnosti, celosti i vyvinování se

moci říše Rakouské, zvláště k
východu, nejsou nebezpeční, chci
každého času rád podati pomocné
ruky své.

Přijměte, pánové! výjev upřímné
úcty i oddanosti mé.

V Praze dne 11. dubna 1848.

František Palacký.

B

**O centralisaci a národní
rovnoprávnosti v Rakousku.**

(Článek Národních Novin dne 21.
prosince 1849.)

Otázka o federaci aneb centralisaci
zajímá již ode 20 měsíců mysli všech
těch, kterým zřízemí a upevnění
vlády konstituční v Rakousku na
srdci leží. Sněmu Kroměřížskému
nenecháno potřebného času, aby ji
rozřešil všestranným objasněním a
dorozuměním; však poněvadž tam
jen jedna polovice říše zastoupena
byla, nechceme škody odtud povstale
příliš vysoko vážiti. Vláda,
oktrojovavši ústavu ode dne 4.
března 1849, prohlásila se sama

skutkem pro centralisaci, ne sice naprosto, a však vždy u vysoké míře provedenou. Proto chválena jest ode všech téměř německých žurnalův v říši, zvláště ale ve Vídni; tím větší nespokojenost jevíly proti tomu všecky svobodné organy jinojazyčné, ano i v cizině ozýval se ne jeden hlas o ní nedosti příznivý. Všickni ale znatelé souhlasí v tom mnění, že to jest vlastně hlavní a životní otázka říše Rakouské, od jejíhož více neb méně zdárného rozřešení především záviseti bude vnitřní její pokoj, a tudíž i veškeren prospěch i všecka moc její v Evropě vůbec. V ohledu

tomto nabývá otázka ta i důležitosti celoeuropejské, a není se čemu diviti, že i zahraniční mužavé státní obracují k ní pozor svůj.

Ústava oktrojovaná založena jest na základech tak širokých a volných, že v ní bez znamenité proměny celku dají se předce všelike příhrady představití a podstatné uvnitř opravy provésti; což ohledem na § 123, který dopouští její částečnou proměnu a tudíž i revisí na nejprvé příštím sněmu říšském, nemůže se jinak než za chválu jí přičítati. A poněvadž pronněny takové, dříve

nežli navrhovány hudou cestou
zákonodárnou, musejí zdravě
rozmyšleny a všestranně uvažovány
býti: nebudeť ani nám bohdá ve zlé
vykládáno, když předložíme
obecenstvu myšlenky své o důležité
věci té. Samo pak sebou se rozumí,
že máme-li navrhovati, co za lepší
uznáváme, musí nám volno býti také
dokazovati, proč to není ovšem
dobré, v čem sobě změny přejeme.

K orientování se na širém poli tomto
musíme předeslati některé úvahy o
zvláštní povaze věku i státu našeho.
Cit národnosti býval sice od jakživa

u všech národů dosti mocnou pákou
života veřejného i státního;
jmenovitě u nás v Čechách jevil se
takořka v popředí historie každého
téměř století, s výminkou toliko XVI.
a XVIII.; za nynější doby ale osobuje
sobě v celé střední Evropě moc a
působení, jakových neměl ještě
nikdy. Co XVI. a XVII. století byla
idea církve a náboženství, to jest
našemu věku idea národnosti. Pohled
na nejnovější dějiny, zvláště roku
1818, musí o tom přesvědčiti
každého, kdokoli jen chce. Pravda
jest, že idea tato nepronikla ještě
mysli a vědomí všech osob, všech

individuí věku a státu našeho;
neodpíráme, že mnohým osobám jest
i protivna: vždy ale nabyla již,
zvláště skrze maďarské přechvaty,
takové síly a expansí do šíře i do
hloubi, že dle přirozených zákonův
světodějstva již nevstoupí dříve s
dějiště, než až vykoná běh svůj skrze
všecka stadia přírodního vyvíjení
svého. Ty krajiny a osoby, zvláště v
Rakousku, které podnes v ohledu
národním jsou netečné aneb
apathické, nebudou jimi ještě po
desíti, po dvaceti neb po třiceti
létech; následovně pohnoutky ve
státu, brané z poměrův národnosti,

které posavad mnohým dosti lehké
býti se zdají, nabývají čím dále tím
větší důležitosti. Každý muž u vlády,
jenž pravdou věty této se tajiti aneb ji
dokonce zapíráti by chtěl, vězel by v
osudném klamu; ano zpozdlé bylo
by již všecko stavění hrází proti
tomuto proudu věku našeho, a
všelike výmysly i prostředky lidské
proti němu neměly by lepšího
oučinku, nežli foukání proti větru,
kterýmž jeho směr ani odvrátiti ani
změnit se nedá.

O interessy církve a náboženství
zápasili před věky národové celé

Europy skrze více než století velmi ukrutně a krvavě, až vysílení s obou stran sklonili se konečně k míru, t. j. k uznání a šetření práv soupeřových, čili k zásadě rovnoprávnosti vůbec. Má-li idea národnosti vésti ku podobnému dlouhotrvajícímu krve prolévání, jehožto počátek skutečně stal se roku 1848? Doufáme, že bohdá nikoli, protože to, k čemuž strany všechny musely by po sebe delším a krvavějším boji vždy předce jednou skloniti se, t. zásada rovnoprávnosti národův, aspoň u nás v Rakousku již napřed uznána, anobrž i za základní dogma v říši

celé prohlášena jest. Spory tudíž jen o to ještě povstávati mohou, kdyby zásada rovnoprávnosti de jure již uznaná i přijatá, de facto někde rušena byla.

Co ale jest nynější panování zásady rovnoprávnosti v Rakousku, ohledem na minulost, jiného nežli emancipace živlu slovanského a rumunského z nadvlády germanismu a maďarismu? (o poměrech v Istrii, Dalmatsku a Haliči, jakožto méně rozsáhlých, na tenkrát mlčeti můžeme). Němci a Madaři byli před březnem 1848 národové panující v Rakousku,

Slované a Rumuni národové
služební; onino tedy utiskovatelé, tito
utiskovaní. Při prohlášení konstitucí
v březnu 1848 tedy, chtěli-li onino
skutečně, jak pravili, *svobodě*,
museli důsledně odřící se spolu
nadvlády potud bezprávně
usurpované, právě jako velicí statkáři
svého panství nad poddanými.
Němci učinili to ihned v theorii,
ačkoli praxis za ní až podnes velmi
dalece pokulhává; Maďaři ale
odepřeli se toho jak ve praxi tak i v
theorii, začez však nyní, jak vědomo,
bolestně pykati musejí.

Svoboda vůbec jen tam možná jest,
kde všickni účastníci společnosti
jakékoli požívají stejného práva, kde
nikdo není rodilým pánem, nikdo
rodilým otrokem druhého; čemuž
však nikoli se nepřičí, aby pro
dosažení účelu společnosti jedni stáli
v čele, vedli a poroučeli, druzí
následovali a vésti se dali t. j.
poslouchali. Ve svobodném
konstitučním státu platí zákonové
všem občanům stejně; co jednomu
právo jest, musí právo býti také
druhému, aniž kdo ze zákonu a z
práva obecného vyloučen býti smí.
Slovem, konstitucí jest jen provedení

ve státu známé oné a věčné zásady
všeho práva i vší spravedlivosti:
čeho sobě nechceš, jinému nečiň.
Každé jakékoli nadpráví, každá
jakákoli výsada (Vorrecht,
privilegium), každá jakákoli
podrobenost, která neplyne přirozeně
a nutně z potřeby dosažení účelu
státního, - nejsou nic jiného, než
skutečné vyjmutí z práva, tedy
negace práva, t. j. nepravost, křivda,
bezpráví. Každá takováto výsada
může jen pouhým násilím, nikoli
právem uvedena i udržena býti ve
státu; násilí pak vede všude za sebou
stav války, v nížto všecko přirozené

právo se zapírá, mizí a hyne.

Obrátíte věty tyto, samy v sobě světlé a bezodporné, na skutečné poměry národů v Rakousku, nemůžeme neseznati, že při toliké rozličnosti národů těch, úplná jejich rovnoprávnost nejen za neodbytnou výminku celé konstituce, ale i za mravní základ samé říše vůbec považovati se musí; tudíž že o jakési nadvládě germanismu a maďarismu nad Slovany a Rumuny nikdy více ani řeči býti nesmí, jinaké zajisté vypadli bychom z oboru práva opět do zádavy a křivdy, stát právní

proměnil by se nám opět ve stát násilný, a pokoj ve válku, třebaš na oko i dušenou.

Je-li to vše pravda, co jsme dosavad přednesli, tedy otázka o centralisaci, kterou naše ministerium v Rakousku zavést a upevniti se snaží, sama sebou rozhodnuta jest. Centralisace ta pro Rakousko již z té příčiny se nehodí, poněvadž stojí ve přímém a nevyhnutelném odporu s mravním základem celé říše a konstituce, s rovnoprávností národův. Ministerium mluvívá sice také o rovnoprávnosti, ale povážíme-li způsob, kterým ji

provésti usiluje, museli bychom formulovati smysl jeho po pravdě takto: „rovnoprávnost všech národností v Rakousku, s nadvládám však němčiny“. Je-li to ještě rovnoprávnost? může-li nadvláda taková jiným národům diktována býti právem a mimo násilí? a může-li násilím takavým upevněn býti pokoj a stálost říše?

Nechceme zde ani přísně na váhu bráti, proč ku př. v Uhersku nyní všude německé ouřadování se zavádí; Uhry nacházejí se posud ve stavu válečném, a to není řádný stav

konstituční. Ani na to příliš nyní
doléhati nebudeme, proč ouřadům
českým před několika měsíci
zapovězeno bylo, užívatí mezi sebou
jazyka českého; tento v každém
ohledu neospravedlnitelný skutek
zdá se, že cestou nekonstituční u
vlády vylouzen byl, aniž bohdá u
nových ouřadův bude míti platnost,
an přesahuje i přes ty meze, které
ministerium samo při své centralisaci
stanovilo. Vezměme v úvahu jen
poměry ty, které z ústavy dne 4.
března nutně a nevyhnutelně
plynouti mají.

Paragrafem 33 a 36 té ústavy vázány jsou všechny vyšší národní snahy a všecken politický parlamentární život k jedinému centru říše, k říšskému sněmu; neboť sněmové zemští nemají než jistá „nařízení“ (Anordnungen) činiti o věcech svých domácích méně důležitých.

Následovně ono vše absorbující centrum buďto stane se pravou směsicí u věže Babel, aneb jeden jediný jazyk (ku př. německý) přijat bude de facto za jazyk centrální. Tím ale skutkem vyloučení budou všickni ostatní jazykové zemští na vždycky ode všeho veřejného parlamentárního

života.

I nebude ani na této ráně dosti, ale vláda centrální, užívajíc téhož jazyka, vyloučí nápodobně všechny ostatní jazyky ze všech oborův administrace vyšší. Takováto nerovnost nejen vyvrátí až do dna všechny ty liché řeči o rovnoprávnosti národův, a postaví pouhý klam za mravní základ říše, ale stane se i *smrtelně nebezpečnou* pro všechny ty národy, kteří kromě Rakous bud' to ani nežijí, aneb aspoň politického života vyvíjeti nemohou. Národ zajisté, kterému každé národní

politické a parlamentární pohybování
na věky odňato jest, kdežto zatím
sousedé v plné míře jeho požívají, -
takový národ propadl neuchranně
dříve neb později zahynutí svému co
národ, a proti smrti takové není na
světě léku. V takovémto smutném
pádu nacházeli by se tedy nejen
Čechoslované a Maďaři, ale i
Jihoslované a Rumuni; neb i tito
spokojiti se nechtějí a nemohou tou
nadějí, že as kmenovci jejich v
Turecku předejdou je příkladem
veřejného života politického. Všickni
tedy národové tito nemohou, ač by

sebe raději chtěli, svoliti k centralisaci dotčené, poněvadž skutkem takovým podepsali by sami ortel smrti své a spáchali by samovraždu. Řádný poctivý representant národu svého nemohl by s dobrým svědomím podvoliti se v to na říšském směmě; a kdyby to i učinil, nevíme, mohl-li by skutek takový právem místo míti, jelikož slibové a závazkové nemravní dle božského i lidského práva za neplatné se uznávají.

Co tedy jest činiti, aby nesnázem a rozpakům takovým dle možnosti se

vyhovělo? Pomoc jest tu, aspoň v theorii, velmi snadná; ale i ve praxi nikoli nemožná. Potřebí-tě zprosta přesaditi několik článků z paragrafu 36 do paragrafu 35 a ustrojiti dle toho celek ústavy. Potřebí jest dopřáti jednotlivým národům rakouským tolik autonomie, tolik svobodného politického pohybování, tolik vlastního parlamentárního života, kolik stačí, aby bez ujmy jednoty říšské rovnoprávnost národů stala se pravdou, a kolik potřebí, aby odstranilo se nejen skutečné nebezpečenství, ale i boleplodná tvárnost helotismu u jedněch, panství

u druhých. *Pokudkoli národové budou míti příčinu, báti se o národnost svou, potud nebude v Rakousku nikdy spokojenosti a míru.* A nebudou-li v tom ohledu dány garantie samým organismem státu, bude jistě od ministerium nadarmo plýtváno chlácholivými řečmi; nedůvěra, mající od dávna tisícero podnětů, vždy dále zmáhati se bude a hlodati veškerá držadla i všecky svazky oddanosti a lásky.

Otázka, co v Rakousku podstatnějšího a pramenitějšího jest, říšská-li moc centralní, čili moci

zemské a národní, a má-li onano
sloužiti za míru těmto, čili naopak, -
zdá se nám v samém skutku právě
tak zbytečná, zahálčivá i pohoršlivá
býti, jako jiné podohné otázky, ku př.
o suverenitě knížat aneb národův.
Staviti zoumyslna tyto zásady proti
sobě, hledati v nich odpor a hádati se
o přednost jedné nad druhou, nemůže
než konečně k nesmyslům a k
nepravostem vésti. Jako u člověka
při skutečném oddělení duše od těla
nastává smrt, tak i v organismu
státním, kdyby organické jeho prvky
a zásady počaly potýkati se
vespolek. Mezi tím, jakkoli naprosto

nemožné jest, vytlanouti v každém činu člověka, pokud v něm oučastnil se rozum čili duch, a pokud smyslnost čili tělo jeho, ouhrnkem přece rozeznání oboru duchovnosti a tělesnosti vůbec nikoli tím se neruší. Diskrecí a dobré vůle s obou stran tu v každém pádu potřebí bude.

Dle našeho mínění jednota říše Rakouské, má-li býti neklamná i nezvratná, požaduje pro své centrum, čili pro „říši“ vůbec, nutně a naprosto, jen následující záležitosti a předměty: 1. císaře a dům čili rodinu jeho; 2. záležitosti zahraničné; 3.

vojenstvo pozemské i námořní; 4. finance říšské; 5. záležitosti obchodu a tudíž i 6. organy čili prostředky komunikační v říši vůbec. Dále ještě jest, ač ne naprosto potřebné, alespoň velmi žádoucí, aby to, co v jedné části říše za právo jest, ve druhé za křivdu považováno nebylo.

Z výkladu tohoto pozná každý nepodjatý soudce, že my oboru činnosti čili područí moci centralní anebo říšské nikoli nechceme klásti meze nedostatečné a ouzké.

Ministerstvy pro předměty dotčené potřebnými byla by jednota říše tím

dostatečněji a stáleji upevněna i pojištěna, kdyby třebaš ku př.

zásada ta výslovně vyrčena i stvrzena byla, že nejen každá pevnost, ale i každyčké dělo, kterékoli u vnitr hranic říše Rakouské se nachází, náleží výhradně do područí moci centrální čili říšské.

Podlé toho mohly a měly by všecky ostatní záležitosti státní a národní v Rakousku ponechány býti mocem a sněmům zemským čili autonomii národův, - rozumí se, že pod řízením

a štítem též moci exekutivní, která i v říši činna jest, a výhradně jen mocnáři čili panovníkovi přísluší. Nám zajisté ve sporu tomto nejde nikoli o nějaké obmezení moci a praerogativy panovníkovy, nýbrž naprosto jen o jiný přiměřenější a přirozenější mechanismus působení jejího. A protož všecky ty obyčejné důtky o naší prý neloyalnosti, našem rýpalství a separatismu atd. odkazujeme zase tam, odkud přicházejí, do oboru lži a utrhaní.

Kterak ale vlády zemské v Rakousku mají organisovány býti, aby

neupadaly někdy do sporu ani mezi sebou, ani s vládou centralní, to jest arci věc uvažování mnohem delšího, nežli článkem novinářským obsáhnouti se dá. My aspoň nemohouce nyní do něho se pouštět, chceme jen ouhrnkem a povšechně naznačiti zdání své o záležitosti této.

Netajíme se, že bychom přáli, aby ministeria, která nyní pp. Bach, Schmerling a Thun ve Vídni zaujímají, buti dokonce zrušena, bud' aspoň ve područí svém obmezema byla na ten způsob, aby všechna jejich běžná řízení odbývána byla ve

zvláštních ministeriích zemských
neboli národních.

Každý větší komplex aneb každá
národní gruppá zemí korunních
mělaby v čele veškeré administrace
své jednoho ministra, jenžby
kodlegou sice byl ministrův říšských
čili Vídeňských, ale přebývalby ve
hlavním městě zemí sobě
podřízených, maje pod sebou raddy
ministerialní pro všechny větve
administrací zemských. Takových
ministrův museloby v celé říši býti
při nejmenším sedm, a sice pro země
1. německé, 2. československé, 3.

polskorusínské, 4. maďarské, 5. rumunské, 6. jihoslovanské a 7. italské; vedle nich pak tolikéž sněmův zemských a soudův kasačních.

Měl-li by ustanoven býti počet větší, my bychom tomu také tuze na odpor nebyli. Ministrové takoví, dostávající řádně důvěrné zprávy o poradách a uzavřeních kolegův svých říšských, museli by arci v čas potřeby zajížděti také sami k nim do Vídně. Od té doby, co železná dráha a telegrafy do všech měst hlavních se rozbíhají, zřízení takové dalo by se

provésti bez podstatných nesnází.
Hlavní ale výhoda ze zřízení
takového plynula by ta, že všechny
záležitosti státní a národní, stojící
pod ministerium zemským, dalyby se
odbyvati až do instance nejvyšší v
řečech národních a že zásada
rovnoprávnosti národů přestala by
tudíž býti pouhým mámidlem.

©ířiti se zde dále o idei této
nebudeme. Pro znatele a pro
dobromyslné čtenáře naznačili jsme
ji bohdá již zřetelně dosti; aniž pak
my v podrobnostech méně
podstatných (při kterýchž toliko účel

od nás vytknutý tak neb onak vždy přece dosíci se dává), svévolně s kýmkoli nesnaditi se chceme; co ale dávných nepřátel našich se dotýče, víme, že kdybychom z pouhé upřímnosti třebaš i samu krev a duši svou před nimi vylili, oni vždy přece bůh ví z jakých neplech a nešlechetností viniti nás budou. Proto zdá se nám, žeby další naše řeč o věci této byla i zbytečna. Jen některých zvláštních punktů musíme několika slovy ještě se dotknouti.

Především pokládáme za věc velmi povážlivou, děliti jednu a touž větev

administrace veřejné (ku př. věci školní) mezi vládu říšskou a vlády zemské; tření mezi nimi bude nevyhnutelné, když jednakaždá bude chtít rozšířiti obor područí svého naproti druhé; naprosto potřebí jest, aby každá větev taková celá i nerozdělená jedné moci toliko podřízena byla. Ba i tam, kde dělení arcí nevyhnutelné jest, jmenovitě v oboru finančním, přáli bychom, aby ku př. všecky daně nepřímé odevzdány byly celé a bez výminky pod moc říšskou, daně pak přímé pod moci zemské, - arcí že se závazkem k odvedení vyměřené částky do kass

říšských, jakož až posavad bývalo. Jináče zajisté buď sama daň říšská, buď příplatek zemský považovány budou od kontribuentův za opus supererogationis, za břímě mrzuté a zbytečné, při čemž interesse státní v obou případnostech trpěti bude. Jen takovýmto roztríděním a isolováním (osamocením) předmětův jednotlivých v ústrojí státním dá se předejítí a uvarovati na budoucnost nebezpečné jejich tření se mezi sebou.

Uvažovali jsme centralisaci rakouskou posavad výhradně se

stanoviště národního, proto že ono pro nás nejdůležitější jest. Připomeneme-li ale sobě, kterak ve Francii, státu takměř jednorodém a jednonárodním, mnozí z nejosvícenějších vlastencův jediné možnou spásu nyní jen v jeho decentralisování hledají, přesvědčíme se ochotně, že věc ta má i jiné stránky velmi důležité a nebezpečné, do jichžto rozjímání však pouštěti se zde nechceme.

Nesmíme ostatně zamlčeti o zdání svém, že jakkoli již nyní potřebné se vidí v Rakousku zřízení zvláštní

říšské rady dle §§ 96-98 ústavy
oktrojované, potřeba však taková
stala by se ještě mnohem vážnější a
pilnější při zřízení ministerií
zemských nahoře dotčených. Rada
ta, složená z mužův nejzkušenějších
a nejváženějších u všech národův
Rakouských, a záležející asi z rady
užší, oudův totižto stále ve Vídni
přebývajících, a rady širší,
roztroušené po všech krajinách, -
měla by za povinnost, sloužiti
dobrým zdáním svým v každé státní
potřebě jak ministrům, tak i mocnáři
samému, a však pod výminkou, aby i
císař pán i ministrové jeho měli

dokonale vždy na vůli, dle vlastního uznání svého, šetřiti a poslouchati rady té, aneb nic. Tobý pak tuším nad jiné mnohé prostředky napomohlo k jednotě, stálosti a blahobytu říše, utvrdilo by politiku její uvnitř i zevnitř, aniž by vadilo a vaditi mělo zásadám konstitučním a svobodě národův rakouských.

Konečně ještě odpověditi musíme na důtku, která odpůrcům centralisace v Rakousku nejhojněji a obyčejně se činívá. Praví se totiž, že vláda rakouská musí býti silná a důrazná, a protož především sestředěná na

jednom místě a v rukou jedněch. My sice nevíme, bývá-li vždy silný ten, kdo se pouští do boje s přírodou a právem: že ale v boji takovém konečně vždy klesnouti musí, o tom nepochybujeme. Zdá se však, že naši odpůrcové matou v řeči své snad mimovolně rozličná ponětí dohromady, mluvíce totiž o vládě silné, a mníce pod tím jen vládu pohodlnou. Jest-li tomu tak, nechceme jim v tom odpírati naprosto; máme však za to, že pohodlí nenáleží mezi přední požadavky vlády konstituční. Pohodlný, co do státního zřízení, jest

jen despotismus a barbarství; vlády osvícené a svobodomyslné bývaly od jakživa pilny v šetření tisícových interessův státních a občanských, a protož nemohly ani nechtěly vyhlašovati pohodlí svého za věc ve státním organismu nad jiné důležitější.

V Praze dne 21. pros. 1849.

Fr. Palacký.

Document Outline

- [František Palacký](#)
- [Idea státu rakouského](#)
- [Obsah:](#)
- [Předmluva vydavatele](#)
- [I.](#)
- [II.](#)
- [III.](#)
- [IV.](#)
- [V.](#)
- [VI.](#)
- [VII.](#)
- [VIII.](#)
- [A](#)
- [Psaní dne 11. dubna 1848 do](#)

Frankfurtu

- B
- O centralisaci a národní rovnoprávnosti v Rakousku.